

440 A059 F

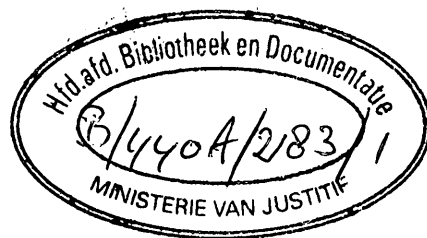
Onderzoeksnotities

1999/2

Recidive- onderzoek in Nederland

Een overzicht van Nederlands
onderzoek naar hernieuwd
crimineel gedrag

B.S.J. Wartna

Wetenschappelijk
Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Exemplaren van dit rapport kunnen
schriftelijk worden aangevraagd bij

Infodesk WODC, Kamer H 1418
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Fax: (070) 3 70 79 48
E-mail: infodesk@wodc.minjust.nl

Inhoud

	Samenvatting	1
1	Nederlands recidive-onderzoek	5
2	Typen recidive-onderzoek	9
2.1	Recidive als onderdeel van een daderprofiel	9
2.2	Onderzoek naar criminele carrières	9
2.3	Etiologisch onderzoek	10
2.4	Effectstudies	12
3	Overzicht van onderzoeksresultaten	15
3.1	Criminele carrières	15
3.1.1	Het voorspellen van recidive	15
3.1.2	Leeftijd en het verloop van criminele carrières	16
3.1.3	Sekse, etniciteit en criminele loopbanen	18
3.1.4	Specialisatie	20
3.2	De effectiviteit van strafrechtelijke interventies	21
3.2.1	Algemeen recidive-onderzoek	21
3.2.2	Alcohol/recidive-onderzoek	22
3.2.3	TBS en Recidive	23
3.2.4	Recidive-onderzoek met betrekking tot gevangenisregiems	24
3.2.5	Onderzoek naar nieuwe interventies voor jeugdigen	25
3.2.6	Alternatieve afdoeningen voor (jong)volwassenen	25
4	Het meten van recidive: enkele kanttekeningen van methodologische aard	27
5	Conclusies en aanbevelingen	31
	Summary	37
	Bibliografie Nederlands Recidive-onderzoek	39
	Aanvullend geraadpleegde literatuur	57

Samenvatting

In het kader van het WODC-project de *Recidivemonitor* heeft er in de loop van 1998 een inventarisatie plaatsgevonden van de Nederlandse publicaties op het terrein van het recidive-onderzoek. Meer dan 160 onderzoeksrapporten, wetenschappelijke artikelen en overzichtstudies waarin direct of indirect wordt verwezen naar gegevens over hernieuwd crimineel gedrag, werden ten behoeve van deze literatuurstudie doorgenomen. Drie vragen stonden bij de studie centraal:

- Op welke specifieke terreinen is er in Nederland recidive-onderzoek gedaan?
- Op welke wijze werd dit onderzoek uitgevoerd? En:
- Welke resultaten heeft het in grote lijnen opgeleverd?

Het Nederlands recidive-onderzoek kan wanneer men afgaat op het gebruik dat van de verzamelde gegevens wordt gemaakt, in vier categorieën worden ingedeeld:

- a) Recidive als onderdeel van een daderprofiel. Bij dit type onderzoek maken de recidivegegevens deel uit van een beschrijving die van een bepaald dadergroep wordt opgesteld.
- b) Onderzoek naar criminele carrières. Hier worden de gegevens gebruikt om de ontwikkeling en het verdere verloop van het delinquent gedrag in kaart te brengen.
- c) Etiologisch onderzoek; waarin wordt gezocht naar de oorzaken van (herhaald) crimineel gedrag.
- d) Effectstudies. De recidivegegevens vormen het materiaal waarmee het (relatieve) succes van een strafrechtelijke interventie wordt ingeschat.

Een goed voorbeeld van carrière-onderzoek is de studie van Block en Van der Werff (1991). Zij beschreven de criminele loopbanen van de meest actieve en gevaarlijke daders in Nederland en besteden daarbij aandacht aan de invloed van leeftijd op het verloop van de carrières en aan thema's als specialisatie en generalisatie, selectieve onschadelijkmaking en het voorspellen van nadere recidive.

In de loop der jaren is in Nederland vanuit verschillende invalshoeken onderzoek gedaan naar de oorzaken van crimineel gedrag, de laatste jaren vooral vanuit het perspectief van de controle- of bindingstheorie van Hirschi. Etiologisch onderzoek is een bijzondere vorm van onderzoek naar criminele carrières. Naast een beeld van de oorzaken van criminaliteit, kan dit type onderzoek dus ook inzichten opleveren in de opeenvolging van de delicten die door een deel van de daders worden gepleegd.

Effectstudies vormen van de vier typen recidive-onderzoek de grootste categorie. In ruwweg veertig % van de bestudeerde publicaties worden de recidivegegevens gebruikt voor de evaluatie van strafrechtelijke interventies. Van der Werff (1978, 1986) zette op basis van een landelijke steekproef van

daders de recidive behorend bij de verschillende sanctiesoorten op een rij. Naast deze algemene studies werd onderzoek gedaan onder tal van specifieke dadergroepen, waaronder ex-TBS-gestelden en dronken automobilisten. De laatste jaren vindt er veel onderzoek plaats naar het speciaal preventief effect van alternatieve sancties, zoals taakstraffen en andere experimentele afdoeningen voor jongeren en volwassenen.

Wat heeft het uiteenlopende Nederlandse recidive-onderzoek ons in grote lijnen opgeleverd? Heel globaal kan het volgende worden geconcludeerd. Uit het criminele carrière-onderzoek is duidelijk geworden dat het verloop van individuele criminele loopbanen zich niet eenvoudig laat beschrijven. Het vóórkomen van (officieel geregistreeerde) recidive houdt weliswaar verband met daderkenmerken als leeftijd, sexe en de omvang van het strafrechtelijk verleden, maar de samenhang is te zwak om op grond van deze grootheden nauwkeurige voorspellingen te doen. Recent, longitudinaal zelf-rapport-onderzoek onder jeugdigen laat zien dat beginnende criminele carrières over het algemeen een zeer grillig verloop vertonen: het aantal en de ernst van de delicten die men over de jaren pleegt variëren sterk. Weerman (1998) brengt de schommelingen in criminele betrokkenheid in verband met wijzigingen in de banden die jongeren onderhouden met ouders, vrienden, school of werk. Een deel van de toe- en afname in het aantal gepleegde delicten kon namelijk worden verklaard door veranderingen in de leefomstandigheden, zoals verhuizingen, het verkrijgen van werk of een verandering in de gezinssituatie.

Veel aanwijzingen dat bepaalde strafrechtelijke interventies vanuit het oogpunt van speciale preventie succesvoller zijn dan andere, heeft het Nederlandse effect-onderzoek niet opgeleverd. De verschillen in recidive die zo hier en daar ten opzichte van de meer traditionele afdoeningen werden aangetroffen vallen in het voordeel van de nieuwe of experimentele interventies uit, maar zijn klein of gelden slechts voor een selectie van de daders die met deze afdoeningen te maken kregen. Het design van de meeste effectstudies laat echter veel te wensen over. En daarom is het beeld dat we van de werking van de meeste sancties hebben op zijn minst incompleet. Op dit moment weten we bijvoorbeeld niet welk deel van de algehele daderpopulatie recidiveert. Het laatste algemene recidive-onderzoek waaruit dat percentage bleek, dateert uit het begin van de jaren tachtig. Veel kleinere effectstudies hebben op hun beurt te lijden van een te korte doorlooptijd, kleine onderzoeks aantallen en het gebrek aan een (goede) vergelijkingsgroep. Om een definitief oordeel te kunnen vellen over de preventieve werking van strafrechtelijke interventies is grootschaliger en beter gecontroleerd onderzoek nodig.

Er is in Nederland geen duidelijke onderzoekstraditie die garant staat voor accumulatie en actualisering van kennis en inzichten op het gebied van recidive. Een samenhangend probleem dat het onderzoek op dit terrein verder parten speelt is het gebrek aan eenduidigheid in de wijze waarop het recidivebegrip wordt gemeten. Met name bij de uitvoering van effectstudies is de eenheid in de aanpak van dit begrip ver te zoeken: er wordt gebruik gemaakt van uiteenlopende gegevensbronnen, men houdt er verschillende definities van recidive op na en de recidivetermijn, dat is de periode

waarover wordt nagegaan of men nieuwe delicten heeft gepleegd, varieert evenzeer.

De variatie in de operationaliseringen van het recidivebegrip maakt dat de resultaten van veel studies onderling niet vergelijkbaar zijn. Het WODC-project de *Recidivemonitor* moet in deze situatie verandering brengen, althans voor zover dit het WODC-onderzoek aangaat. In het kader van dit project zal worden uitgezocht welke aanpak bij het doen van recidivemetingen de beste is. Naast standaardisatie van de opzet van het onderzoek wordt er in het kader van de *Recidivemonitor* ook gewerkt aan de (verdere) automatisering van de verwerking van ruwe recidivegegevens. Automatisering van de dataverzameling maakt handmatige invoer van gegevens overbodig en zorgt er voor dat er op grotere schaal recidive-onderzoek kan worden gedaan.

Behalve standaardisatie is automatisering dus een noodzakelijke voorwaarde voor de verbetering van de kwaliteit van het Nederlandse recidive-onderzoek. Zijn beide randvoorwaarden gerealiseerd, dan ligt de weg open voor de uitvoering van een integraal onderzoeksprogramma waarin uiteenlopende recidivestudies kunnen worden ingepast. Eén onderdeel dat daar in geen geval aan mag ontbreken is het doen van periodiek, algemeen recidive-onderzoek. Herhaald onderzoek op basis van een landelijke steekproef kent vele toepassingen. Het verschaft een globaal inzicht in de effectiviteit van de verschillende sanctiesoorten, zorgt er voor dat onze kennis van basale recidiveniveaus van grote groepen daders aktueel blijft en levert materiaal op voor de nadere bestudering van criminele carrières. Daarnaast genereert dit type onderzoek vergelijkingsmateriaal. De globale recidive-overzichten die het oplevert kunnen worden gebruikt om de resultaten van meer specifieke effectstudies reliëf te geven. En op termijn kunnen dezelfde overzichten wellicht een rol spelen in internationaal vergelijkend onderzoek.

1 Nederlands recidive-onderzoek

Recidive, het opnieuw plegen van strafbare feiten, is voor de criminologie van centraal belang. Zowel in fundamenteel als in toegepast criminologisch onderzoek wordt veelvuldig van dit concept gebruik gemaakt. Ook het WODC maakt in zijn studies regelmatig gebruik van gegevens met betrekking tot herhaald crimineel gedrag. Dat gebeurt evenwel niet altijd op dezelfde manier, bij het meten van recidive is geen sprake van een vaste systematiek. Zo zijn de gegevens die bij de diverse onderzoeken worden gebruikt afkomstig uit verschillende bronnen: soms wordt gebruik gemaakt van zelfgerapporteerde gegevens en op andere momenten van politie- of justitiecijfers. Ook de definitie van het begrip wisselt. Sommige auteurs gaan uit van algemene recidive en registreren alle delicten, anderen vernauwen het begrip en richten zich alleen op het opnieuw vóórkomen van specifieke misdrijven of overtredingen. De recidivetermijn, de periode waarover het vóórkomen van nieuwe criminaliteit wordt nagegaan, duurt ook niet altijd even lang. Een recidivetermijn van zes maanden of van zes jaar; men kan zich voorstellen dat dat voor de resultaten die men in de studie aantreft, verschil uitmaakt. Toch komen beide periodes voor.

De variatie in de operationalisering van het recidivebegrip maakt dat de recidivestudies die door het WODC worden verricht onderling niet goed vergelijkbaar zijn. Het project de *Recidivemonitor* is in het leven geroepen om aan deze situatie een einde maken. Doel van dit project is de ontwikkeling van een standaard voor het verzamelen en verwerken van recidivegegevens. Door te werken vanuit een vaste methodiek zullen de onderzoeken beter op elkaar aansluiten en zullen de resultaten van elk afzonderlijk onderzoek aan zeggingskracht winnen.

De komende tijd zal ter voorbereiding van de standaardisatie van het recidive-onderzoek tal van proefanalyses worden uitgevoerd. Nagegaan zal worden welke definitie van recidive het best kan worden gehanteerd, welke onderzoekstermijnen er moeten worden aangehouden en van welke gegevensbron er gebruik moet worden gemaakt. Naast de proefanalyses vindt er literatuurstudie plaats. Raadpleging van de nationale en internationale literatuur op dit terrein levert inzichten op die bij de proefanalyses van pas kunnen komen. In 1998 werd een inventarisatie gemaakt van alle *Nederlandse* publicaties op dit terrein. Bij dit deel van de literatuurstudie stonden drie vragen centraal:

- Op welke specifieke terreinen is er in Nederland recidive-onderzoek gedaan?
- Op welke wijze werd dit onderzoek uitgevoerd? En:
- Welke resultaten heeft het in grote lijnen opgeleverd?

In deze notitie zal verslag worden gedaan van de bevindingen van het nationale literatuuronderzoek en zullen we bovenstaande vragen trachten te beantwoorden. Hoewel de literatuurstudie primair gericht was op de

inventarisatie van gebruikte methoden en technieken van onderzoek, heeft de rondgang langs de literatuur ook een overzicht opgeleverd van de inhoudelijke resultaten van het recidive-onderzoek dat in Nederland is verricht. Dit overzicht willen we de lezer niet onthouden. In deze notitie zal daarom worden ingegaan op de uitkomsten van de belangrijkste Nederlandse studies. De bespreking van deze studies maakt duidelijk welke onderzoeksthema's centraal hebben gestaan en welke inzichten dit heeft opgeleverd. Daarnaast zal duidelijk worden wat we nog niet weten. En zo kan deze studie wellicht ook een aanzet geven tot het opstellen van een programma voor toekomstig recidive-onderzoek.

Als bron voor de literatuurstudie is gebruik gemaakt van de documentatiesystemen van het WODC en het Ministerie van Justitie. Beide staan als zeer compleet bekend, dus we mogen aannemen dat we (vrijwel) alle relevante publicaties hebben weten op te sporen. Raadpleging van de twee documentatiesystemen leverde meer dan 160 *hits* op.¹ In elk van deze publicaties wordt direct of indirect verwezen naar gegevens met betrekking tot herhaald crimineel gedrag. De publicaties hebben betrekking op de meest uiteenlopende onderzoeksgroepen, van scholieren tot TBS-gestelden en van vrouwelijke 'doorrijders-na-een-ongeval' tot zware loopbaancriminelen. Sommige publicaties zijn een commentaar of een overzichtsartikel, in een enkel geval is de publicatie van methodologische aard, maar meestal gaat het om de rapportage van onderzoeksresultaten. Met uitzondering van een Belgisch onderzoek dat door een Nederlandse onderzoekster werd uitgevoerd, zijn de gegevens waarnaar in deze laatste publicaties wordt verwezen, afkomstig uit onderzoek dat in Nederland werd verricht. In de overzichtstudies wordt meestal ook verwezen naar buitenlandse onderzoek.

Onder 'recidive-onderzoek' scharen wij elke studie waarin wordt verwezen naar metingen van hernieuwd delinquent of crimineel gedrag. De meeste mensen zullen bij het gebruik van de term 'recidive-onderzoek' denken aan onderzoek waarin groepen delinquenten voor een zekere periode worden gevolgd en waarbij wordt nagegaan of zij binnen die periode nieuwe delicten hebben gepleegd. De delinquenten in het onderzoek hebben dan vaak één bepaalde strafrechtelijke interventie ondergaan. Hun strafzaak werd bijvoorbeeld in alle gevallen met een taakstraf afgedaan of alle delinquenten in de groep namen deel aan hetzelfde project. De recidive, de criminaliteit gepleegd na het opleggen van de sanctie, wordt gemeten om de effectiviteit van de interventie in kwestie in te kunnen schatten. Dit onderzoek is dus typisch evaluatief van aard; de recidivegegevens vormen de basis voor de beoordeling van het succes van de interventie.

Hoewel dit soort recidive-onderzoek veel voorkomt, is het meten van het effect van een bepaalde vorm van strafrechtelijk ingrijpen slechts één van de

¹ De trefwoorden die bij het zoeken van literatuur werden gebruikt, zijn: 'recidive', 'criminele carrière', 'gewoontecriminaliteit', 'stelselmatige delinquenten' en 'incapacitation', met 'Nederland' als geografisch gebied. Een klein aantal publicaties werd opgespoord via literatuurverwijzingen. De literatuurstudie bleef beperkt tot afgerond onderzoek; lopend onderzoek is buiten beschouwing gebleven.

doeleinden waarvoor gegevens over herhaald crimineel gedrag kunnen worden aangewend. De studies die wij hebben doorgenomen kunnen - als men afgaat op het gebruik dat van de verzamelde gegevens wordt gemaakt - grofweg in vier categorieën worden ingedeeld: beschrijvend, voorspellend, verklarend en evaluerend onderzoek. Bij elk van de categorieën hebben de recidivegegevens een andere functie. In hoofdstuk 2 zullen we de verschillende functies bespreken, van elk type gebruik zullen enkele voorbeelden worden genoemd. In hoofdstuk 3 zal vervolgens worden ingegaan op de inhoudelijke resultaten van de belangrijkste onderzoeken. We beperken ons daarbij tot twee hoofdthema's, te weten het verloop van criminele carrières en de effectiviteit van strafrechtelijke interventies. Hoofdstuk 4 van de notitie zal in het teken staan van de methodologie van het recidive-onderzoek. Aan het meten van herhaalde criminaliteit kleeft een aantal karakteristieke problemen waarvan we er enige kort willen toelichten. In hoofdstuk 5, ten slotte, trekken we onze conclusies en doen we aanbevelingen: welke inzichten heeft het Nederlandse recidive-onderzoek opgeleverd en hoe zou de toekomst van dit type onderzoek er uit kunnen zien? In de bijlage is een bibliografie van het Nederlandse recidive-onderzoek opgenomen. Deze lijst bevat de verwijzingen naar alle aangetroffen publicaties die in het kader van deze studie zijn doorgenomen, dus niet alleen de publicaties waarnaar in de tekst direct wordt verwezen.²

² De complete literatuurlijst is ook te vinden op de Internet-site van het WODC (<http://www.minjust.nl/wodc>).

2 Typen recidive-onderzoek

Zoals aangegeven kunnen recidivegegevens op vier verschillende manieren worden gebruikt: beschrijvend, voorspellend, verklarend en evaluatief. Of in meer concrete termen: als onderdeel van een daderprofiel, in onderzoek naar het verloop van criminele carrières, in onderzoek naar de oorzaken van criminaliteit en bij effectstudies. Het onderscheid tussen de eerste drie categorieën is gradueel van aard. Waar de grens ligt tussen het ene en het andere type onderzoek is niet altijd even duidelijk. De vierde categorie van onderzoek, de effectstudies, is wel van een aparte orde. Dit is het type onderzoek waarin de recidivegegevens in evaluerende zin worden gebruikt

2.1 Recidive als onderdeel van een daderprofiel

Soms worden recidivegegevens gebruikt met geen ander doel dan het beschrijven van een bepaalde dadergroep. Doel van de studie in kwestie is dan vaak het opstellen van een profiel van de daders. Men wil weten welk type daders men voor zich heeft. De gegevens met betrekking tot herhaald crimineel gedrag maken deel uit van het profiel dat men opstelt.

De bijdrage van de recidivegegevens aan het profiel hoeft niet groot te zijn. In een proces-evaluatie van de zogenaamde Lik-op-stukexperimenten bijvoorbeeld, bekeken de onderzoekers alleen of de deelnemers al eens eerder een winkeldiefstal hadden gepleegd (Koolen e.a., 1989). In andere studies wordt veel uitvoeriger stil gestaan bij het criminele verleden van de onderzoeksgroep. Bles en Brouwers (1996) bijvoorbeeld, gaan in hun studie naar de toepassing van taakstraffen voor minderjarigen niet alleen in op de vraag of de minderjarigen al eens eerder met politie en/of justitie in aanraking zijn gekomen, maar geven ook een beeld van het aantal eerdere contacten en de aard en ernst van de bijbehorende misdrijven.

Veel studies waarbij recidivegegevens louter in beschrijvende zin worden gebruikt hebben een lokaal karakter, zoals het onderzoek naar jeugdige delinquenten in en rond Den Haag (Sprinkhuizen en Oosterwijk, 1996) of het onderzoek naar Antilliaanse jongeren in Rotterdam-Rijnmond (De Jong, Steijlen en Masson, 1997). Of zij richten zich op een bijzondere dadergroep, zoals voetbalvandalen (van de Valk en Linckens, 1988) of vrouwelijke doorrijders-na-een-ongeval (Winter- de Bree, 1975). Ook in onderzoek naar de modus operandi van bank- of roofovervallers wordt doorgaans aandacht besteed aan het crimineel verleden van de daders. Voorbeelden hiervan zijn Bergeijk en Ovaa (1975) en meer recent Kroese en Staring (1993) en Gruter en Kruize (1995).

2.2 Onderzoek naar criminele carrières

Wanneer de eventuele opeenvolging van gepleegde delicten niet slechts één van de daderkenmerken is maar juist de centrale component dan kunnen we

spreken van onderzoek naar criminele carrières. Bij dit type onderzoek wordt de recidive opgevat als de afhankelijke variabele. Nagegaan wordt hoe deze samenhangt met andere dader- en achtergrondkenmerken zoals leeftijd, schoolopleiding e.d. Op grond van de verbanden die men vindt *kunnen* voorspellingen worden gedaan over het type dader dat in de toekomst het grootste risico loopt om terug te vallen in crimineel gedrag. Dat is de reden waarom we dit type recidive-onderzoek voorspellend recidive-onderzoek noemen.

Het voorspellend recidive onderzoek kreeg in de jaren '80 vanuit de Verenigde Staten een nieuwe impuls door het verschijnen van 'Criminal Careers and Career Criminals' van Blumstein et al. (1986). De opstellers van dit lijvige werk herintroduceerden het begrip criminele carrière en deelden dit in vier dimensies in: *deelname*, een term die het onderscheid aangeeft tussen daders en mensen die geen delicten (zullen) plegen; de *frequentie* en *ernst* van de gepleegde delicten en de *duur* van de periode waarin delicten worden gepleegd.³

Ook in Nederland werd eind jaren tachtig onderzoek gedaan naar het verloop van criminele carrières. Het beste voorbeeld hiervan is te vinden bij Block en Van der Werff (1991). Zij beschrijven de criminele loopbanen van 'de meest actieve en gevaarlijke daders in Nederland' en doen dat in termen van leeftijdseffecten (welke rol speelt de tijd bij de ontwikkeling van criminele carrières?), specialisatie en generalisatie (beperken daders zich tot het plegen van specifieke delicten of juist niet?), selectieve onschadelijkmaking (kunnen we veel criminaliteit voorkomen door sommige daders langer te detineren?) en het voorspellen van recidive. Dezelfde thema's stonden ook in veel Amerikaans onderzoek centraal. In paragraaf 3.1 zullen we ingaan op de resultaten van het criminele carrière-onderzoek in Nederland.

2.3 Etiologisch onderzoek

Ook in etiologisch onderzoek, onderzoek naar de oorzaken van criminaliteit, wordt doorgaans gebruik gemaakt van gegevens met betrekking tot herhaald crimineel gedrag. Etiologisch onderzoek is een bijzondere vorm van onderzoek naar criminele carrières. Waar bij onderzoek naar criminele carrières het vóórkomen van nieuwe criminaliteit wordt gecorreleerd aan betrekkelijk willekeurige - interveniërende - daderkenmerken als leeftijd, sekse en eerdere delinquentie, wordt bij etiologisch onderzoek de opeenvolging van delicten beschreven in termen van verklarende factoren, i.c. daderkenmerken waarvan verondersteld wordt dat zij een *causale* rol spelen bij het totstandkomen van het criminele gedrag.

Welke daderkenmerken dat zijn hangt uiteraard af van het theoretische perspectief dat men hanteert. In de loop der jaren is in Nederland vanuit verschillende invalshoeken etiologisch onderzoek gedaan. De eerste publicatie over de 'oorzaken van het recidivisme' die wij tegenkwamen is van

³ Voor een uitvoeriger bespreking van het 'carrière-paradigma' zie Kommer (1988) en Van de Bunt (1988) in een speciaal themanummer van *Justitiële verkenningen*.

psychiater Pieter Baan. Deze zag in zes jaar tijd 1000 recidivisten aan zich voorbij trekken, die allen voor een periode van minstens zes weken 'uiterst zorgvuldig' werden geobserveerd. Criminaliteit is volgens Baan geen gevolg van aanlegstoornissen, maar veeleer het gevolg van wat wij nu een mislukte socialisatie zouden noemen (Baan, 1955).

Jaren later stelt Buikhuisen dat een mislukte socialisatie wel degelijk het gevolg kan zijn van fysiologische factoren. Buikhuisen was de eerste die in Nederland gebruikt maakte van een ontwikkelingsmodel ter verklaring van het vóórkomen van herhaald crimineel gedrag. Hij gaat er van uit dat de gevoeligheid voor straf een biologische basis kent en dat mensen dus verschillen in hun vermogen om van de consequenties van hun gedrag te leren (Buikhuisen, 1979 en 1988). Buikhuisen's ideeën zijn in Nederland nooit serieus getoetst. Wij kennen één studie onder 107 studenten waarin gegevens met betrekking tot zelfgerapporteerde criminaliteit in verband worden gebracht met uitslagen op (neuro)psychologische tests (Buikhuisen, 1989). Een direct bewijs van het biologisch substraat van het bedoelde gedragsregulatiesysteem leverde de studie niet op. De resultaten van het psycho-fysiologisch deel van het onderzoek waren door een computerstoring verloren gegaan (p.12).

In de jaren '70 vond een aantal recidive-onderzoeken plaats onder inspiratie van de labellingstheorie. Centraal idee is hier dat strafrechtelijk ingrijpen nadere criminaliteit niet afremt, maar door zijn aard juist in de hand werkt. Het meest uitgewerkt vinden we dit idee terug bij Moerings (1977). Op basis van uitgebreide interviews met (ex-)gedetineerden bespreekt hij de sociale gevolgen van gevangenschap en de invloed daarvan op de (zelf-gerapporteerde) recidive. Nog voor Moerings hield met name Jongman, die toch meer bekend staat om zijn these van 'criminaliteit als verzet', zich bezig met de criminogene werking van het strafrechtelijk ingrijpen. Hij tracht - dan eens op basis van officiële recidivegegevens, dan weer met behulp van zelf-rapportgegevens - aan te tonen dat er een stigmatiserende werking uitgaat van het opleggen van respectievelijk een voorwaardelijke sepot (Jongman en Effendi, 1973), een tehuisplaatsing (Jongman en de Jong, 1973) en het opleggen van voorlopige hechtenis (Jongman en Steenhuis, 1975). Ook Kamstra en Leuw (1975) bedienen zich van dit theoretisch kader in hun onderzoek naar het effect van het optreden van de officier van Justitie op de recidive van gedagvaarde en niet-gedagvaarde first offenders. Zij vonden geen aanwijzingen van stigmatisering.

Tegenwoordig ligt aan het verklarend recidive-onderzoek in Nederland veelal de sociale controle- of bindingstheorie van Hirschi ten grondslag (Hirschi, 1969; Gottfredson en Hirschi, 1990). Volgens Hirschi is de mens van nature amoreel: de inclinatie om de maatschappelijke regels te overtreden is bij iedereen in gelijke mate aanwezig. De relaties met dierbaren en bindingen met instellingen als school, kerk en club, zorgen er echter voor dat de meeste mensen afzien van crimineel gedrag. Mensen zijn doorgaans niet bereid de positie die zij in de samenleving hebben verworven in de waagschaal te stellen. Zijn de sociale bindingen evenwel minder sterk ontwikkeld, dan is de kans dat men deviant gedrag vertoont groter.

Het eerste empirisch onderzoek dat onder het perspectief van de controletheorie kan worden geplaatst en dat werd uitgevoerd door een Nederlandse onderzoeker is van Junger-Tas (1973). Zij onderzocht, zonder overigens expliciet naar de ideeën van Hirschi te verwijzen, de betekenis van sociale integratie voor het al dan niet vóórkomen van criminaliteit en recidive onder jeugdige vermogensdelinquenten. Later is het perspectief van de controletheorie gebruikt bij Junger (1990), in een niet afgeronde studie van Rütenfrans en Terlouw (1994) en bij Weerman (1995, 1998). Deze laatste gaat in zijn onderzoek uit van drie typen daders, zwaar delinquent, middel-delinquent en niet-delinquent en bestudeert bij deze groepen de verschillen in bindingen met gezin, school, familie en vrienden. Ferwerda (1992) gaat in zijn verklaring van jeugdcriminaliteit zowel uit van 'strain'-motieven als persoonlijke bindingen. In zijn ogen zijn frustraties voortkomend uit ongelijke maatschappelijke kansen de drijfveren voor het starten van een criminele loopbaan, een goede sociale integratie vormt daarop evenwel een rem.

Omdat deze notitie niet handelt over de oorzaken van criminaliteit zullen wij hier niet verder ingaan op de inhoudelijke resultaten van het Nederlandse etiologisch onderzoek. Een aantal studies van dit type heeft echter interessante inzichten opgeleverd over het verloop van criminele carrières. Aan deze studies zal, in hoofdstuk 3, wel aandacht worden besteed.

2.4 Effectstudies

Het laatste type onderzoek waarbij recidivegegevens een rol spelen is evaluatief van aard. Dit type onderzoek troffen we het vaakst aan, ruwweg 40 % van de doorgenomen publicaties betreft een effectstudie. Zoals eerder aangegeven, wordt bij effectstudies het vóórkomen van herhaald crimineel gedrag gebruikt als maat voor het succes van een strafrechtelijke interventie. Het gebruik van recidive als criteriumvariabele is gestoeld op het principe van speciale preventie (zie o.m. Nagel, 1975). Een strafrechtelijke ingreep is vanuit het oogpunt van speciale preventie effectief als het de betrokkenen weerhoudt van het plegen van hernieuwde criminaliteit. Dit effect kan worden bereikt hetzij door 'afschrikking' - de betrokkene laat herhaling van het gewraakte gedrag achterwege uit vrees voor de consequenties -, hetzij door 'resocialisatie' - de betrokkene krijgt vaardigheden of voorzieningen aangereikt die hem in staat stellen om herhaling van het delictgedrag te voorkomen.

In feite is recidive natuurlijk geen succesmaat, maar een indicatie van mislukking (zie ook Maltz, 1984). Het vóórkomen van nieuwe criminaliteit wijst er op dat de doelstelling van afschrikking of resocialisatie niet werd gehaald. Een begrip als resocialisatie kan echter ook niet zonder meer worden gelijkgesteld aan het uitblijven van hernieuwde criminaliteit. Voor een succesvolle maatschappelijke herintegratie is meer nodig, zoals het hebben van werk of een andere zinvolle dagbesteding, huisvesting, herstelde relaties met familie en vrienden, etc. Goed beschouwd vergt onderzoek naar de effectiviteit van strafrechtelijke interventies dus meer dan het meten van recidive alleen. Bovendien is het doen van recidivemetingen alleen zinvol als er een logische samenhang bestaat tussen de interventie aan de ene kant en

de recidive aan de andere kant. Er moet met andere woorden sprake zijn van een redelijke verwachting dat het strafrechtelijke ingrijpen van invloed is op het voorkomen van later crimineel gedrag.

Ondanks deze en andere conceptuele en methodologische problemen - waarover in hoofdstuk 4 meer - is recidive sinds de jaren zeventig ook in Nederland een veel gebruikte maat bij de evaluatie van strafrechtelijke interventies. Het begrip werd toegepast bij de evaluatie van nieuwe gevangenisregiems, bij de aanpak van dronken automobilisten en de behandeling van TBS-gestelden. Ook de evaluatie van de invoering van alternatieve sancties en tal van andere experimentele interventies of afdoeningen voor jongeren en volwassenen ging met recidivemetingen gepaard. In paragraaf 3.2 zullen we de resultaten van de diverse effectstudies bespreken.

3 Overzicht van onderzoeksresultaten

Nu we in grote lijnen weten met welke doeleinden er recidivemetingen kunnen worden gedaan, kan de aandacht worden gericht op de uitkomsten van het onderzoek. Welke inzichten heeft het Nederlands recidive-onderzoek in grote lijnen opgeleverd? In antwoord op deze vraag beperken we ons zoals gezegd tot twee hoofdthema's: het verloop van criminele carrières en de effectiviteit van strafrechtelijke interventies.

3.1 Criminele carrières

Het onderzoek naar het verloop van criminele carrières valt in vier onderwerpen uiteen: het voorspellen van (nadere) recidive, de invloed van leeftijd op het verloop van de criminele carrières, de rol die de sekse en de etniciteit daarbij spelen en de mate waarin daders zich specialiseren. Aan elk van deze onderwerpen wordt apart aandacht besteed.

3.1.1 *Het voorspellen van recidive*

Kan op grond van bepaalde daderkenmerken redelijkerwijs worden voorzien welke daders opnieuw delicten zullen plegen? In Nederland heeft een aantal onderzoekers zich met deze vraag bezig gehouden. De bekendste predictiestudie is die van Nijboer (1975). Hij tracht de recidive van een vrij zware groep van vermogens- en zedendelinquenten te voorspellen op basis van gegevens afkomstig uit voorlichtings- en psychiatrische rapporten. Sommige persoonskenmerken en sociale achtergronden blijken inderdaad met recidive samen te hangen, maar de gevonden verbanden zijn over het algemeen vrij zwak. Nijboer concludeert dan ook dat de 'resultaten van het voorspellen niet voldoende (zijn) om te kunnen zeggen dat de ontworpen predictie-tabellen ook in individuele gevallen gebruikt kunnen worden' (p. 90). Bij Van der Werff (1986) vinden we later dezelfde conclusie terug. Van der Werff bestudeerde de recidive in een landelijke steekproef van ruim 2000 veroordeelden. Deze blijkt samen te hangen met de leeftijd van de delinquent: hoe jonger de dader is, des te groter is de kans op nieuwe criminaliteit. Ook het aantal eerdere veroordelingen speelt een rol; recidive is waarschijnlijker naarmate men al vaker met Justitie in aanraking is gekomen. De verbanden met leeftijd en het strafrechtelijk verleden zijn echter niet sterk genoeg om op grond van deze variabelen een exacte recidive-voorspelling te doen. Slechts 16% van de variantie in recidive kon door deze factoren worden verklaard. In het eerder genoemde werk van Block en Van der Werff (1991) wordt nagegaan of er in Nederland een groep daders kan worden geïdentificeerd die verantwoordelijk is voor een onevenredig deel van het aantal misdrijven. Deze blijkt er inderdaad te zijn; circa 5% van de steekproef van daders die in 1977

werden veroordeeld, is verantwoordelijk voor bijna 15% van alle voor deze steekproef geregistreerde justitiecontacten in de daaropvolgende periode van zes jaar. Block en Van der Werff noemen deze dadergroep de 'loopbaancriminelen'. Het zijn de daders die met betrekkelijk geringe tussenpozen voor minstens twee relatief ernstige delicten werden vervolgd. Mogelijkheden om deze daders op basis van het beschikbare materiaal *vroegtijdig* - dus nog voordat hun criminele loopbaan zich vormt - te herkennen, zijn er volgens de auteurs niet. De latere loopbaancriminelen onderscheidden zich in eerste instantie niet sterk genoeg van de daders die later niet of slechts met lichte delicten recidiveerden. Selectieve onschadelijkmaking - dit is het uitdelen van zwaardere gevangenisstraffen aan hen die met een hoge waarschijnlijkheid zullen recidiveren - is dus los van de morele kant van de zaak (men straft mensen voor iets dat zij nog niet hebben gedaan) praktisch niet goed uitvoerbaar. Het zou betekenen dat veel personen ten onrechte zouden worden gedetineerd.

De predictiestudies van Nijboer, Van der Werff en Block en Van der Werff hebben al met al niet de hoge correlaties opgeleverd die nodig zijn voor een nauwkeurige voorspelling van herhaald crimineel gedrag. Dit wijst erop dat recidivepatronen zich niet eenvoudig laten beschrijven. Op groepsniveau zijn er wel verbanden, maar het individuele verloop van criminele carrières is kennelijk grilliger. Dat blijkt ook wel uit recent, *longitudinaal* onderzoek onder Nederlandse jongeren. Jeugdig delinquent gedrag lijkt minder stabiliteit te vertonen dan vaak wordt gedacht. In de volgende sectie gaan we wat dieper op de resultaten van deze studies in.

3.1.2 *Leeftijd en het verloop van criminele carrières*

Afgaand op de vaak vertoonde relatie tussen leeftijd en criminaliteit ziet de gemiddelde criminele carrière er als volgt uit. De delinquente activiteiten beginnen na het tiende levensjaar, nemen daarna in ernst en omvang toe, bereiken ergens tussen het vijftiende en twintigste levensjaar een piek en nemen daarna weer geleidelijk af totdat de dader in het geheel is gestopt. Volgens Hirschi en Gottfredson (1983) gaat dit scenario zo goed als onveranderlijk op; het verband tussen leeftijd en criminaliteit is in hun ogen een universeel gegeven. Junger-Tas (1992) bestrijdt deze opvatting. Leeftijd heeft volgens haar geen autonome invloed op het criminaliteitspatroon en om dit te onderstrepen citeert zij veelal buitenlandse onderzoeksresultaten waaruit blijkt dat het tijdstip waarop men begint of stopt met zijn of haar criminele activiteiten afhankelijk is van tal van demografische factoren als sekse, sociale klasse, etniciteit en urbanisatiegraad.

In Nederland is de laatste jaren een aantal *self report*-studies onder jongeren verricht en is inderdaad duidelijk geworden dat individuele criminele carrières veel variatie vertonen. Ferwerda (1992) komt op basis van interviews met 'maatschappelijk kwetsbare' jongens, uit op drie verschillende trajecten: een conformistisch, een kruimelcrimineel en een ernstig crimineel carrièrepatroon. De jongens uit de eerste groep plegen hooguit enkele lichte delicten. Bij de 'kruimelcriminelen' duurt de delinquente periode langer en zijn de delicten iets ernstiger, maar ook in deze groep is het delictgedrag van voorbijgaande

aard. De jongens met een ernstig crimineel carrièrepatroon gaan met de jaren steeds meer, zwaardere en verschillende delicten plegen. Dit zijn de jongens die niet gemakkelijk zullen stoppen en uit kunnen groeien tot ware 'carrière-criminelen'. Volgens Ferwerda zou al vrij vroeg vastliggen in welk criminaliteitspatroon de jongens terecht komen. De jongens uit de laatste groep bijvoorbeeld, hadden vaak al op elf- à twaalfjarige leeftijd vrij ernstige delicten gepleegd, terwijl jongens die op zestienjarige leeftijd geen delicten pleegden, dat veelal ook op veertienjarige leeftijd niet deden. Ferwerda onderscheidt drie verschillende, maar nog min of meer vastliggende categorieën van jeugddelinquenten. Bij Nijboer (1997) liggen de zaken anders. In zijn studie wordt het verloop van vroegcriminele carrières nog gedetailleerder in kaart gebracht. Nijboer onderzocht de relatie tussen schoolprestaties en criminaliteit en vroeg een cohort leerlingen van het voortgezet onderwijs in vijf opeenvolgende jaren naar de door hen gepleegde delicten. Hun antwoorden werden na elke ronde omgezet in een score op een criminaliteitsschaal.⁴ Het verloop van deze scores geeft een verrassend beeld te zien. Hoewel dat gezien de stijgende leeftijd van de respondenten wel mocht worden verwacht, is er geen sprake van een algemene toename van delinquent gedrag. Met de jaren is het aantal non-delinquente respondenten toegenomen, nam het aantal respondenten met middenscores (die dus lichte vormen van criminaliteit hebben gepleegd) af en bleef het aantal respondenten met hoge criminaliteitscores gelijk. De individuele scorepatronen vertonen zeer veel variatie. Bij slechts een minderheid van de respondenten is over de vijf bestudeerde jaren een min of meer regelmatig patroon te zien van toenemende, afnemende of gelijkblijvende criminele betrokkenheid. De scores van de meesten laten een onregelmatig, wisselend beeld zien. Bij Weerman (1998) vinden we wel escalatie en deëscalatie van delinquent gedrag, maar dat kan ook moeilijk anders omdat zijn onderzoek slecht twee meetmomenten kende. Weerman vroeg een groep van 174 jongens op twee gelegenheden naar hun leefomstandigheden en de door hen gepleegde criminaliteit, de eerste keer op vijftien à zeventienjarige leeftijd, de tweede keer toen zij zeventien tot negentien jaar oud waren. Na beide ronden werden de respondenten op basis van hun criminaliteitscore in drie categorieën ingedeeld: niet of nauwelijks delinquent, middel-delinquent en zwaar delinquent. De helft van hen kwam bij de tweede interviewronde in dezelfde categorie terecht als bij de eerste ronde, 30 % belandde in een zwaardere categorie en circa 20 % in een lichtere. Ook hier is dus weer geen sprake van een exclusieve toename van delinquent gedrag. Ook afname en stabilisering komen voor. Weerman brengt de verschuivingen in criminele betrokkenheid in verband met veranderingen in de leefomstandigheden van de betrokkenen. Een deel van de schommelingen in delinquent gedrag kan worden verklaard door gebeurtenissen als verhuizingen, veranderingen op school, werk, in het

⁴ Met deze score werd niet alleen tot uitdrukking gebracht welk aantal (verschillende) delicten de respondent naar eigen zeggen had gepleegd, maar ook de ernst daarvan.

gezin of in de vriendenkring, kortom door een verandering in de persoonlijke bindingen.

De resultaten van de studies van Nijboer en Weerman wijzen er op dat jeugddelinquentie een weinig constant of stabiel verschijnsel is. Dit is interessant omdat tegenwoordig juist vaak wordt aangenomen - en uit recent Amerikaans onderzoek onder chronische jeugddelinquenten ook blijkt⁵ - dat de aanleg tot het plegen van criminaliteit een stabiele factor vormt die zich vaak al op zeer jonge leeftijd in allerlei vormen van antisociaal gedrag manifesteert. Nu is het niet zo dat de uitkomsten van de studies van Nijboer en Weerman dit verklaringsmodel van jeugddelinquentie weerleggen. Gezien de verschillen in de opzet van het diverse onderzoek kan dat ook niet. Nijboer en Weerman volgden de kinderen pas vanaf hun twaalfde levensjaar en richtten zich bovendien voornamelijk op 'gewone' scholieren. Maar het feit blijft dat uit hun onderzoeken geen duidelijk te onderscheiden groep jongeren naar voren komt die al sinds hun vroege jeugd in toenemende mate delinquent gedrag te zien geeft. Jeugddelinquentie is bij Nijboer en Weerman vooral een grillig verschijnsel dat niet simpelweg toe- of afneemt naarmate de jongeren ouder worden. Nader onderzoek naar de aanvang en het verdere verloop van criminele carrières van jonge mensen zal moeten uitwijzen in hoeverre beide verklaringsmodellen in Nederland opgaan

3.1.3 *Sekse, etniciteit en criminele loopbanen*

Criminaliteit is voornamelijk een mannen-aangelegenheid en wellicht daarom is er weinig onderzoek gedaan naar de criminele carrières van vrouwen. Veel van het onderzoek dat hier tot dusver is besproken richt zich exclusief op mannen of jongens. Een uitzondering vormt het werk van Nijboer (1997). In zijn onderzoek werden ook meisjes vijf jaar achtereen gevraagd naar de door hen gepleegde criminaliteit. De patronen van criminele betrokkenheid bleken bij de meisjes even instabiel en grillig te zijn als bij de jongens. Duidelijk was echter wel dat de meisjes zich over het algemeen beperkten tot de lichtere vormen van criminaliteit. Mertens, Grapendaal en Docter-Schamhardt (1998) bestudeerden de recidivepatronen van meisjes aan de hand van officieel geregistreerde gegevens. Uit dit onderzoek blijkt dat meisjes minder, minder vaak en minder ernstig recidiveren dan jongens. Wanneer meisjes herhaaldelijk met justitie in contact komen, gaat het vaak om vermogensdelicten (winkeldiefstal). Handelt het om geweld dan is het contact vaak eenmalig.

In een niet gepubliceerde bijdrage gaan Block en Van der Werff (1992) wat dieper in op de verschillen in recidive tussen (volwassen) mannen en vrouwen. Zoals eerder vermeld hielden Block en Van der Werff zich bezig met de identificatie van de meest actieve en gevaarlijkste daders in Nederland. Onder deze selecte groep van zware 'loopbaancriminelen' troffen zij geen vrouwen

⁵ Zie bijvoorbeeld Loeber (1998) voor een recent overzicht van het onderzoek naar de vroegkinderlijke ontwikkeling van delinquentie en andere vormen van deviant gedrag.

aan. Onder de overige daders wel. De vrouwelijke daders die zich in het bestand bevonden waren over het algemeen ouder dan de mannen. Ook waren zij ten tijde van het uitgangsdelict (in 1977) veel vaker *first offender*. Voor twee derde van hen vormde het uitgangsdelict het eerste justitiecontact, terwijl dat bij de mannen voor ongeveer de helft zo was. De recidive was voor vrouwen op alle fronten lager dan voor mannen: het percentage vrouwen dat na 1977 opnieuw in aanraking kwam met justitie was lager en áls men recidiveerde, recidiveerden de vrouwen minder vaak, minder snel en minder ernstig. Deze verschillen komen echter voor een groot deel voor rekening van de vele *first offenders* onder de vrouwen. Vrouwen met eerdere justitiecontacten vertonen in grote lijnen dezelfde recidivepatronen als hun mannelijk tegenhangers, dat wil zeggen: hoe groter het aantal eerdere veroordelingen hoe hoger de recidivekans en -frequentie.

Beke, Ferwerda e.a.(1997) deden onderzoek naar criminele carrières van allochtone jongeren. In de levensloop van de geïnterviewde zijn specifieke factoren (in het gezin, op school) aan te wijzen die de maatschappelijke en persoonlijke integratie van de jongeren in de weg staan. Deze factoren verhogen de kans op een criminele carrière maar leiden er in het oordeel van de auteurs niet toe dat de criminele carrières van allochtone jongeren en jongvolwassenen heel veel anders verlopen dan die van Nederlandse delinquenten. Volgens Brouwers en Van der Laan (1997) is het leeftijd-criminaliteitsverloop van de verschillende etnische groepen globaal gesproken hetzelfde. Na het achttiende levensjaar neemt het percentage nog actieve daders in elke etnische groep snel af. Voor Surinaamse/Antilliaanse en Marokkaanse jongeren gaat dit weliswaar langzamer dan voor Nederlandse en Turkse jongeren. Zij blijven dus wat langer actief. Maar op 27-jarige leeftijd komt van alle etnische groepen nog ongeveer 25 tot 35 % van de oorspronkelijke daders in aanraking met justitie.

Bijleveld, Mooijaart, Brouwers en Loewenthal (1998) analyseerden dezelfde data als Brouwers en Van der Laan, maar concentreerden zich op andere aspecten van de criminele loopbanen. Met behulp van *Survival*-analyse vinden zij dat de startleeftijd - de leeftijd ten tijde van het eerste justitiecontact - van allochtone jongeren lager is dan de startleeftijd van Nederlandse jongeren.⁶ De recidivesnelheid - gemeten aan de hand van de duur van de periode tussen het eerste en het tweede justitiecontact - is hoger.

Al met al zijn er dus toch enige verschillen gevonden tussen het verloop van criminele carrières van allochtone en autochtone jongeren. Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren komen vroeger in contact met justitie en recidiveren sneller. Het is interessant om te bezien hoe ver de verschillen in criminaliteitspatronen tussen autochtone en allochtone delinquenten precies gaan. Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of de

⁶ Survival-analyse is een techniek voor de berekening van 'overlevingstijden' die rekening houdt met de mogelijkheid dat men tijdens de observatieperiode (de 'recidivetermijn') in het geheel niet recidiveert.

verschillen tussen de diverse etnische groepen structureel zijn. Is dat het geval dan is dat mogelijk aanleiding voor een gedifferentieerde aanpak.

3.1.4 Specialisatie

Beperken recidivisten zich tot het plegen van specifieke delicten of juist niet? Ook met deze vraag heeft een aantal Nederlandse onderzoekers zich bezig gehouden. Daarbij gold dezelfde redenering als hierboven. Verregaande specialisatie zou er op wijzen dat er duidelijk te onderscheiden typen daders bestaan waarvan het crimineel gedrag wellicht een aparte verklaring en aanpak behoeft. Voor Buikhuisen en Jongman (1968) was dat in elk geval het uitgangspunt van hun onderzoek. Zij gingen na in hoeverre er onder jeugdigen die al drie of meer veroordelingen op hun straflijst hadden staan, sprake is van *speciale* recidive. Voor alle delicttypen (vermogen, agressie, zeden en verkeer) constateren zij dat het vervolgdeldict vaker van hetzelfde type is dan op grond van toeval mag worden verwacht. Voor hen is dit voldoende bewijs van specialisatie en hun conclusie luidt dan ook dat er verschillende typen jeugddelinquenten bestaan die waar het gaat om hun 'resocialisatie' elk afzonderlijke aandacht verdienen.

Vele jaren later stelt Van de Bunt (1988) echter dat er geen of weinig sprake is van specialisatie. Hij baseert zich voornamelijk op Duits onderzoek waaruit blijkt dat slechts een zeer kleine minderheid van de daders zich beperkt tot het plegen van één specifiek type misdrijf. Op basis van Nederlandse gegevens komen Fiselier en Smits (1991) echter weer bij het tegendeel uit. Door middel van het toepassen van zogenaamde overgangsmatrices laten zij zien dat er in feite drie clusters van recidivisten zijn: vermogens-, geweld- en verkeersdelinquenten. Een overstap van het ene naar het andere cluster komt wel voor maar is niet erg waarschijnlijk. Veeleer is het volgend delict hetzelfde als of in elk geval soortgelijk aan het vorige delict. Block en Van der Werff (1991) bevestigen dit beeld, maar voegen er aan toe dat de kans dat hun 'loopbaancriminelen' een andersoortig delict plegen op zich groter is dan de kans dat andere delinquenten opnieuw voor hetzelfde delict worden aangehouden.

De vraag of we op grond van de hier besproken onderzoeksresultaten moeten spreken van specialisatie is natuurlijk een kwestie van definitie: wanneer mogen we spreken van specialisatie en wanneer niet? De kans dat een recidivist een soortgelijk delict pleegt is relatief groot, maar het is ook duidelijk dat de overgrote meerderheid van de daders zich niet exclusief beperkt tot één categorie van delicten. Ook in de groep waar men dat misschien het meest zou verwachten, de seksuele delinquenten, is er nauwelijks sprake van deze pure vorm van specialisatie. Uit secundaire analyses op het materiaal van Leuw (1995) blijkt dat slechts 6 van 78 personen die wegens een zedendelict in een TBS-inrichting werden opgenomen, louter zedendelicten op het strafblad hadden staan.

De stelling dat veel daders zich tot het plegen één soort delict beperken is op grond van (buitenlandse) onderzoeksresultaten reeds lang verworpen. Maar men zou de 'specialiseringsthese' natuurlijk kunnen nuanceren. Een exclusieve reeks van delicten als hierboven bedoeld, dus waarbij in de openvolging van

misdrijven slechts sprake is van één type, is wel een erg strenge eis om van specialisme te kunnen spreken. Zedendelicten komen veel minder vaak voor dan vermogensdelicten. Alleen al op grond daarvan mag men verwachten dat zedendelinquenten ook vermogensdelicten zullen hebben gepleegd. In onderzoek naar specialisatie moet rekening worden gehouden met de verhouding waarin de verschillende delicttypen voorkomen. Om te bepalen of iemand zich 'specialiseert' zal dus berekend moeten worden wat de kans is op hetzelfde delict, gegeven de algemene kansen op delicten van andere typen. Fiselier en Smits (1991) maken gebruik gemaakt van een maat die met deze verschillen in *base rates* rekening houdt.⁷ Bij nader onderzoek naar de *graad* van specialisatie van daders dient op zijn minst van een dergelijke maat te worden uitgegaan.

3.2 De effectiviteit van strafrechtelijke interventies

Recidive-onderzoek is vaak onderzoek naar de effectiviteit van strafrechtelijke interventies. In Nederland heeft dit type onderzoek zich op een aantal terreinen afgespeeld. Allereerst belichten we het onderzoek naar het speciaal-preventief effect van sancties in het algemeen (paragraaf 3.2.1). Daarna volgt het onderzoek naar twee specifieke dadergroepen: rijders onder invloed (3.2.2) en TBS-gestelden (3.2.3). In de jaren '70 werd een aantal recidivestudies verricht onder gedetineerden in gevangenissen en huizen van bewaring (3.2.4). De jaren '90 stonden in het teken van de evaluatie van alternatieve sancties of afdoeningen, voor jeugdigen (3.2.5) en volwassenen (3.2.6).

3.2.1 Algemeen recidive-onderzoek

Welke sancties zijn vanuit het oogpunt van speciale preventie het meest effectief? De eerste verwijzing naar onderzoek naar speciale preventie in het algemeen vinden we bij Van Dijk in 1971. Hij bespreekt de opzet van een recidive-onderzoek onder alle personen die in 1947 voor het eerst werden veroordeeld. Teneinde de effectiviteit van sancties als geldboetes en vrijheidsstraffen te kunnen bepalen zouden de uittreksels uit de justitiële documentatie van maar liefst 23.000 personen worden gecodeerd en ingevoerd. De grootschaligheid is het onderzoek vermoedelijk noodlottig geworden, want over de uitkomsten van het onderzoek werd, naar ons bekend, nooit verslag gedaan.

In 1975 verrichtten D'Anjou, De Jonge en Van der Kaaden een literatuuronderzoek naar de effectiviteit van sancties. Op basis van de veelal buitenlandse literatuur die zij doornamen concluderen ze dat vrijheidsstraf niet effectiever is dan het opleggen van een geldboete. Bovendien blijkt volgens de auteurs dat wanneer er wordt overgegaan tot een vrijheidsstraf, de aard van de detentie er nauwelijks toe doet. Twintig jaar later doet Bol een veel uitgebreider literatuuronderzoek. Afgaand op de uitkomsten van

⁷ We hebben het hier over de zgn. forward specialization coefficient (FSC) die werd ontwikkeld door Farrington (1988).

buitenlandse *metastudies*, stelt zij dat de aard van de strafrechtelijke ingreep wel degelijk uitmaakt. Vooral behandelprogramma's die gestoeld zijn op leertheoretische principes, zoals cognitieve therapie en gedragstherapeutische interventies, zouden kansrijk zijn als het gaat om het terugdringen van recidive (Bol, 1995).

Empirisch onderzoek naar de speciaal preventieve werking van sancties in het algemeen is schaars. In Nederland heeft alleen Van der Werff zich daarmee bezig gehouden. In 1978 zette Van der Werff de recidive na de belangrijkste hoofdstraffen op een rij. Ze trok een steekproef uit het cohort van mensen die in 1966 waren veroordeeld en volgde de voortzetting van hun strafrechtelijke carrière gedurende een *follow up*-periode van zes jaar. In die periode bleek 41 % van de veroordeelden te hebben gerecidiveerd. Ruim tien jaar later werd het onderzoek gerepliceerd met een nieuwe steekproef van veroordeelden uit 1977. Het recidivepercentage was inmiddels opgelopen tot 51% (Van der Werff, 1986), wat in dit geval betekent dat ongeveer de helft van de personen die in 1977 werden veroordeeld in een tijdspanne van zes jaar minstens één keer opnieuw een strafrechtelijke sanctie onderging.

Per strafsoort liepen de recidivepercentages overigens behoorlijk uiteen. Van der Werff beseft dat de relatieve effectiviteit van de diverse sancties moeilijk te bepalen is. De veroordeelden verschillen onderling in leeftijd, sekse en de omvang van hun strafrechtelijk verleden en zoals we gezien hebben (in 3.1.1 en 3.1.3) zijn dat nu juist de kenmerken die bepalend zijn voor de kans op recidive. Door toepassing van een statistische techniek tracht Van der Werff de invloed van deze kenmerken uit te schakelen, om zo het netto-effect van de verschillende strafsoorten in te kunnen schatten. Haar - voorzichtige - conclusie luidt dat 'het speciaal preventieve effect van onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen over het algemeen niet groter is dan dat van extramurale straffen, zoals boetes en voorwaardelijke straffen.' (1978, p. 26).

3.2.2 Alcohol/recidive-onderzoek

De onderzoeken van Van der Werff zijn de enige twee algemene recidivestudies die in Nederland zijn verricht.⁸ Alle andere effectstudies beperken zich tot de evaluatie van één bijzondere interventie of strafsoort, of richten zich op één bepaalde dadergroep. Twee dadergroepen waarnaar in de loop der jaren opvallend veel onderzoek is gedaan zijn TBS-gestelden en rijders-onder-invloed. Recidive-onderzoek onder drugverslaafde delinquenten, toch ook een niet onbelangrijke dadergroep, komt minder voor. Veel Nederlandse recidivestudies die exclusief gericht zijn op drugverslaafden zijn we niet tegengekomen.

In het onderzoek onder de rijder-onder-invloed richt men zich veelal op de *speciale* recidive. Alleen die personen die hetzelfde delict plegen als het zgn. uitgangsdeldict, in dit geval dus rijden onder invloed, worden tot de

⁸ Het gaat om onderzoek gebaseerd op een *landelijke* steekproef, waarin zowel voor volwassenen als voor jeugdigen in algemene zin de recidive na de verschillende sanctiesoorten wordt bepaald.

recidivisten gerekend. Het 'alcohol/recidive-onderzoek' heeft in twee perioden plaatsgevonden; in de jaren '70 en eind jaren '80/begin jaren '90. Het eerste onderzoek op dit terrein treffen we aan bij Buikhuisen (1968). Die vindt dat de strafsoort (gevangenisstraf, voorwaardelijke gevangenisstraf, geldboete of intrekking rijbewijs) geen invloed heeft op het percentage recidivisten. Steenhuis (1972) deelde zijn steekproef van veroordeelde automobilisten in 6 strafklassen naar zwaarte in en komt vervolgens op hetzelfde resultaat uit als Buikhuisen. Van der Werff (1971) vindt echter dat het percentage recidivisten groter is naarmate de onttrekking van het rijbewijs langer duurt. Dijksterhuis (1973) die zich in tegenstelling tot de eerdere auteurs baseert op zelf-gerapporteerde recidivegegevens, onderzoekt het effect van een speciaal opvangregiem voor verkeersdelinquenten in een halfopen inrichting. Er blijkt geen verschil te zijn met het reguliere regiem in een gesloten gevangenis.

Meer dan tien jaar later richt het alcohol/recidive-onderzoek zich op de evaluatie van speciale 'alcohol-verkeercursussen' (Bovens, 1987; Leuw en Brouwers, 1992 en 1995) en projecten voor 'alcohol-gerelateerde delicten' (o.m. den Otter, 1991; Bovens en Timmerman, 1992). De resultaten van deze educatieve projecten zijn gemengd. In veel gevallen worden er wel attitudenveranderingen gemeten. De deelnemers zijn zich over het algemeen meer bewust van de schadelijke gevolgen van hun gedrag. Maar er zijn doorgaans geen harde aanwijzingen dat de (speciale) recidive is afgenomen. Bovens (1987) meldt evenwel dat de deelnemers van het Alcohol Verkeer Project in Drenthe 30% minder recidiveerden dan leden van een controlegroep van veroordeelde dronken rijders. Later meldt Bovens significante verschillen in recidive tussen deelnemers van een preventieproject voor alcohol-gerelateerde delicten en een controlegroep (Bovens en Timmerman, 1992). In deze studie zijn beide groepen wat betreft de aard van het uitgangsdeldict en hun strafrechtelijk verleden echter niet vergelijkbaar en voor deze verschillen wordt in de analyses niet gecorrigeerd.

3.2.3 *TBS en Recidive*

Het eerste recidive-onderzoek onder TBS-gestelden dateert van 1969. Jessen gaat in op de behandelresultaten van de Van der Hoevenkliniek. Twee studies van Van Emmerik (1981, 1982) vormen later een soort opstap naar een reeks van onderzoeken waarin volgens een min of meer vaste stramien de recidive van uitstroomcohorten van ex-TBS-gestelden wordt nagegaan. In deze onderzoeken (van Emmerik, 1985; van Emmerik, 1989 en Leuw, 1995)⁹ gaat het steeds om de TBS-gestelden die op enig moment gedurende een periode van vijf jaar één van de TBS-inrichtingen verlieten. Niet alleen de recidive na het ontslag wordt nagegaan, maar er wordt ook een overzicht gegeven van de (geregistreerde) criminaliteit gepleegd tijdens perioden van proefverlof. Er worden verschillende, steeds stringenter criteria

⁹ In de loop van 1999 wordt het verslag verwacht van het vierde recidive-onderzoek in deze reeks.

gehanteerd (opnieuw een misdrijf gepleegd, opnieuw veroordeeld, opnieuw veroordeeld tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en opnieuw veroordeeld tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf langer dan 6 maanden) en men belicht verschillende aspecten van het recidivebegrip. Er wordt dus niet alleen nagegaan of men heeft gerecidiveerd (prevalentie), maar ook de frequentie, aard en snelheid van de recidive wordt besproken.

Het interessante van deze reeks onderzoeken is natuurlijk dat de omvang van de recidive in de tijd kan worden gevolgd. Zo leren de resultaten van het derde onderzoek ons dat de algemene recidive onder ex-TBS-gestelden in de periode van 1974 tot 1989 niet is toegenomen. In elk van de onderscheiden periodes van 5 jaar schommelde het percentage personen dat (volgens de justitiële documentatie) opnieuw een misdrijf pleegde rond 63%. Ongeveer twintig % van alle ex-TBS-gestelden werd in dezelfde periode opnieuw veroordeeld tot een vrijheidsstraf van meer dan zes maanden. Beide percentages geven aan welke resultaten in termen van recidive wij in grote lijnen van de TBS-maatregel mogen verwachten.

De resultaten van Leuw (1995) worden door Bosman en Elshof (1997) gespecificeerd naar sekse. Vrouwelijke TBS-gestelden recidiveerden minder, minder vaak en minder ernstig dan hun mannelijke tegenhangers. Volgens de auteurs mogen aan deze uitkomsten echter geen al te harde conclusies worden verbonden. Het aantal vrouwen dat werd gevolgd bedraagt slechts 17; in een kleine populatie kan het beeld snel wijzigen.

3.2.4 *Recidive-onderzoek met betrekking tot gevangenisregiems*

In de jaren '70 gaat de belangstelling van de beleidsmakers uit naar alternatieve gevangenisregiems en wordt een aantal recidive-onderzoeken verricht onder ex-gedetineerden. Fiselier (1970) vergelijkt het recidivepercentage van oud-bewoners van een open inrichting met dat van gedetineerden ontslagen uit een gesloten gevangenis. Hij vindt geen verschillen, ook niet nadat de gedetineerden op grond van leeftijd, strafrechtelijk verleden en eventueel alcoholgebruik naar 'zwaarte' zijn ingedeeld. In het onderzoek van Nijboer (1971) wordt geen effect op recidive gevonden onder gedetineerden die in een Jeugdhuis van Bewaring een vakopleiding volgden. Van der Linden (1978) vergelijkt de effecten van een gemeenschapregiem en een cellulair regiem. Hij doet iets soortgelijks als Fiselier. De gedetineerden uit beide groepen worden eerst op grond van hun leeftijd en hun strafrechtelijk verleden ingedeeld in een aantal klassen van 'recidivegevoeligheid'. Vervolgens wordt per klasse bekeken of er tussen beide groepen verschillen in recidive voorkomen. De vergelijking valt in het voordeel van het gemeenschapsregiem uit, zij het licht: alleen de middelmatig en zeer sterk recidivegevoelige gedetineerden recidiveerden vanuit dat regiem minder dan vanuit een meer gesloten, cellulaire regiem. Berghuis (1981) evalueert een experimenteel behandelregiem in een Jeugdhuis van Bewaring. Evenals van der Linden hanteert Berghuis verschillende maten om de omvang van de recidive vast te stellen. Niet alleen het percentage gedetineerden dat terugvalt, maar ook het aantal nieuwe delicten, de ernst daarvan, de snelheid en het patroon van

recidiveren worden in de analyses betrokken. Op basis van deze analyses concludeert Berghuis dat het experimentele regiem op sommige punten betere resultaten behaalt dan het standaard regiem in een vergelijkbare inrichting.

3.2.5 *Onderzoek naar nieuwe interventies voor jeugdigen*

Van der Laan (1991) bestudeerde de opkomst van de alternatieve sancties voor jeugdigen. Hij vergeleek de recidive van ruim 1000 jongeren die tot een alternatieve sanctie werden veroordeeld (voornamelijk werkstraffen, dat wil zeggen: reparatie- en onderhoudswerkzaamheden) met de recidive onder 1140 traditioneel gestrafte jeugdigen (boete, vrijheidsstraf). De algemene recidive onder de alternatief gestraften is iets lager (69 tegen 74% in een periode van 3½ tot 5½ jaar). Als men rekening houdt met verschillen in ernst van het gepleegde delict blijkt echter dat alleen in de 'zwaardere segmenten' van de alternatief gestraften de recidivekans lager is. Anders gezegd, ten opzichte van (on)voorwaardelijke vrijheidsstraffen doen de alternatieve sancties het beter, maar ten opzichte van de boetes zijn de resultaten iets slechter.

Naast het onderzoek van Van der Laan zijn er tal van effectstudies die zich richten op de evaluatie van één bepaald project of initiatief. Voorbeelden hiervan zijn projecten op het gebied van de jeugdhulpverlening (Spaans en Doornhein, 1991; Duipmans, 1996), de Halt-afdoening (Kruissink en Verwers, 1991) en leer(werk)straffen (Bunt en Breukelaar, 1991; Duipmans, 1993). Verder zijn er evaluaties van speciale arbeidstrainingsprogramma's, zoals Cashba, DTC en de Kwartaal cursus (Essers e.a., 1995) en arbeidstoeleidingsprojecten (o.m. van Dijk e.a., 1995). Kleiman en Terlouw (1997) ten slotte, evalueerden vijf zogenaamde 'Harde Kern'-projecten.

In geen van de hiervoor genoemde studies worden op het punt van recidive spectaculaire resultaten vermeld. De verschillen met de controlegroep - als daar in de opzet van het onderzoek al sprake van is - zijn over het algemeen niet groot of laten een gemengd beeld zien. Spaans en Doornhein (1991) bijvoorbeeld, rapporteren dat het percentage recidivisten onder de middelzware en zware deelnemers van jeugdreclasseringsprojecten lager was dan in de vergelijkingsgroep van gedagvaarde jongeren, maar dat de recidivesnelheid in de experimentele groep weer hoger was. Duipmans (1993) evalueerde preventieprojecten in vier Groningse gemeenten. Hij vergeleek de nieuwe politiecontacten van de deelnemers op drie verschillende manieren met de recidive in een controlegroep: met een meting voorafgaand aan het experiment, met een meting tijdens het experiment in een controlegemeente en na individuele matching. Geen van de analyses leverde significante verschillen op.

3.2.6 *Alternatieve afdoeningen voor (jong)volwassenen*

Naast het onderzoek naar interventies voor jeugdigen zijn er de laatste jaren ook veel alternatieve of experimentele strafrechtelijke afdoeningen voor volwassenen geëvalueerd. Bol en Overwater (1986) vergelijken de recidive van dienstverleners met die van kortgestraften na een individuele

matchingsprocedure. Zij vinden een lagere recidivekans na dienstverlening voor hen die werden veroordeeld wegens gekwalificeerde diefstal. In zijn onderzoek onder 900 dienstverleners en bijna 1000 kortgestraften constateert Spaans (1994) dat dienstverleners weliswaar minder, minder vaak, minder snel en minder ernstig recidiveerden, maar dat de controlegroep wat het strafrechtelijk verleden betreft zwaarder is dan de experimentele groep en dat een vergelijking daarom eigenlijk niet op zijn plaats is. Wel blijkt dat als men zich beperkt tot 'het zware segment van de dienstverleners', deze beter scoren dan hun tegenhangers onder de kortgestraften.

Het onderzoek naar de effecten van de dienstverlening - nu 'taakstraf' - was betrekkelijk grootschalig van opzet. Maar er is ook onderzoek gedaan naar tal van meer kleinschalige initiatieven: speciale resocialisatie-projecten voor gedetineerden zoals de vakopleidingen aan de HvB Havenstraat in Amsterdam (Wartna en Aidala, 1995), de Jeugdwerkinrichting in Veenhuizen (Spaans, 1997) en leer(werk)straffen zoals de cursus 'Dader in beeld' (Endstra en Evers, 1993). Geen van deze projecten hebben een substantiële vermindering van recidive te zien gegeven, met uitzondering wellicht van een opvangproject voor Utrechtse drugverslaafden (Centrum Maliebaan, 1997). In deze studie melden de auteurs een recidive-reductie van 70% per persoon per jaar. Na deelname aan het project deden zich onder de betrokkenen veel minder politiecontacten voor dan daarvoor. Deze studie kende echter geen controle-groep; onduidelijk blijft dus of de afname van het aantal politiecontacten het succes van het project mag worden genoemd.

4 Het meten van recidive: enkele kanttekeningen van methodologische aard

De rondgang langs de literatuur zal duidelijk hebben gemaakt dat recidive niet bepaald een eenduidig begrip is. In 2.2 zagen we dat criminele carrières op vier dimensies kunnen worden ingedeeld: deelname, frequentie, ernst en duur. Voor het recidivebegrip zijn feitelijk dezelfde onderscheidingen van toepassing. De deelname of *prevalentie* van recidive geeft aan welk deel van de onderzoeksgroep überhaupt heeft gerecidiveerd. De *frequentie* geeft aan hoe vaak men heeft gerecidiveerd, de *ernst* van de recidive leert ons hoe zwaar de delicten waren en de *duur* staat voor de lengte van de actieve periode, de periode waarin een dader delicten blijft plegen. Aan deze vier dimensies kunnen nog twee facetten worden toegevoegd: de aard van de recidive en de snelheid van de recidive. De *aard* van de delicten geeft zicht op welke delicten er zijn gepleegd, de *snelheid* geeft aan wanneer het eerste recidive-delict is opgetreden.

Hoewel elk facet op zichzelf staat en in principe meetbaar is, is het niet zo dat in elk onderzoek aan alle facetten aandacht wordt besteed. Bij effectstudies bijvoorbeeld, beperkt men zich meestal tot het meten van de prevalentie. In deze gevallen wordt dus alleen het percentage daders genoemd dat binnen de onderzoeksperiode opnieuw één of meer delicten heeft gepleegd. Soms wordt de rapportage uitgebreid met een bespreking van de frequentie van de recidive. De aard en ernst van de recidive en de snelheid komen alleen in de meest uitgebreide evaluatie-studies aan bod.

Ook de wijze waarop de diverse aspecten van recidive gemeten worden verschilt van onderzoek tot onderzoek. Dit komt omdat men steeds uitgaat van een andere operationele definitie. In de meeste studies betekent recidiveren dat er sprake moet zijn van het plegen van enig misdrijf (algemene recidive). Soms echter rekent men ook bepaalde overtredingen tot het begrip, terwijl in andere studies de definitie juist beperkt tot één specifiek misdrijf of een bepaalde groep van misdrijven (speciale recidive). Soms is niet de aard van het delict maar de afdoening daarvan bepalend. Er is dan alleen sprake van recidive als er een nieuwe veroordeling is of een nieuwe veroordeling tot een (onvoorwaardelijke) vrijheidsstraf.¹⁰ Een andere factor die de meting van de verschillende aspecten van recidive beïnvloedt, is de duur van de onderzoeksperiode. Er zijn studies waarin de follow up-periode niet langer is dan zes maanden, terwijl de termijn waarover de

¹⁰ Zoals we gezien hebben worden er binnen het TBS-onderzoek zelfs meerdere criteria voor recidive aangehouden, elk gebaseerd op de zwaarte van de afdoening.

recidive wordt nagegaan elders meer dan zes jaar bedraagt. Meestal is de follow up-periode voor alle personen ongeveer even lang, soms echter loopt deze van persoon tot persoon uiteen. En voor de verschillen wordt in dergelijke gevallen niet altijd gecorrigeerd.

Omdat de manier waarop de recidive wordt gemeten van invloed is op de resultaten van het onderzoek, is het bij zoveel verscheidenheid in de operationalisering van het begrip lastig om de uitkomsten van verschillende onderzoeken met elkaar te vergelijken. Niet alleen de variatie in de definitie en de recidivetermijn zorgt voor verschillen, ook de keuze van de gegevensbron is bepalend voor het eindresultaat. Op dit moment zijn het Justieel Documentatiesysteem (JDS), het herkenningssysteem (HKS) van de politie en zelfrapportage de drie meest gebruikte bronnen voor recidivegegevens.¹¹

Zelfrapportage is strikt genomen geen bron maar een methode van dataverzameling; personen worden gevraagd zelf een beeld te geven van de door hen gepleegde criminaliteit in een bepaalde periode. Bij het gebruik van deze methode moeten de gegevens dus steeds opnieuw via het houden van interviews of enquêtes worden gegenereerd. Met het HKS of het JDS maakt men gebruik van bestaande gegevens. Zowel het HKS als het JDS zijn geautomatiseerde administratiesystemen waarin informatie wordt bijgehouden over alle personen die ooit in Nederland met politie of met justitie in aanraking zijn gekomen.

De drie bronnen van recidivegegevens beslaan elk hun eigen 'domein van misdrijven' en laten dus een verschillend beeld zien van de criminaliteit die door de betrokkenen is gepleegd. Zelfrapportagegegevens hebben in principe betrekking op *alle* criminaliteit die in de gevraagde periode is gepleegd, tenminste voor zover de delicten door de respondenten worden toegegeven en dit aan de onderzoekers wordt toevertrouwd. In principe beslaat deze methode ook de delicten die nog niet waren ontdekt. Het JDS en het HKS beperken zich daarentegen tot de officieel geregistreerde criminaliteit. Het HKS bevat de politiecontacten en geeft zicht op alle strafbare feiten waarvan men is verdacht, het JDS geeft zicht op alle strafzaken die ooit tegen een persoon hebben gediend. Hier gaat het dus om de delicten die voor vervolging aan het OM worden doorgegeven.

De vraag welke van de drie gegevensbronnen voor het doen van recidive-onderzoek het meest geschikt is, is niet eenvoudig te beantwoorden. Dat ligt aan de doelstelling van het onderzoek en de specifieke onderzoeksvragen. Nijboer (1997) merkt terecht op dat onderzoek naar de oorzaken van criminaliteit zonder zelfrapportagegegevens niet goed denkbaar is vanwege het *dark number*, het grote aantal delicten dat niet wordt opgespoord of vervolgd en dus niet in de officiële registratiesystemen terecht komt. De zelfrapportagemethode kent echter ook belangrijke nadelen (onderrapportage,

¹¹ Andere bronnen die we aantreffen zijn: strafdossiers, politiedossiers en informanten. Deze komen echter niet vaak voor. Het JDS komt overeen met het Algemene Documentatieregister.

overrapportage, onjuiste herinnering, bewuste vertekening)¹² die al naar gelang de onderzoeksvragen van doorslaggevend belang kunnen zijn. Zo koos Junger (1990) in haar onderzoek onder verschillende etnische groepen uiteindelijk voor het gebruik van politiegegevens. Een directe vergelijking van deze gegevens met zelf-gerapporteerde data maakte duidelijk dat Marokkaanse en Turkse jongeren minder open waren over de door hen gepleegde criminaliteit dan Surinaamse en Nederlandse jongens. Voor vergelijkend onderzoek naar de mate van criminele betrokkenheid in diverse etnische groepen bleken zelfrapportgegevens dus minder geschikt te zijn.

Ook praktische implicaties spelen bij de keuze van de gegevensbron een rol. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Ferwerda, Versteegh en Beke (1995) brengen in hun onderzoek de 'harde kern' van jeugdige criminelen in kaart. Zij doen dit op basis van zelfrapportgegevens. Aan de hand van bepaalde criteria schatten zij in dat ongeveer 2% van de jongeren (uit de middelgrote steden waar onderzoek werd verricht) tot de groep van stelselmatige daders moet worden gerekend. De Haagse politie die voor deze jongeren een speciaal project wil opzetten, komt uit op een ander percentage (13,4%). Maar dat is niet verwonderlijk, want zij baseert zich op andere criteria en maakt gebruik van gegevens uit het HKS. Ferwerda c.s. geven aan dat de politie behoefte heeft aan een praktisch bruikbare methodiek. Men zou echter ook kunnen stellen dat *als het er om gaat te interveniëren* de benadering van Ferwerda c.s. nutteloos is. De onderzoekers hebben de zelfrapportgegevens op vertrouwelijke basis verkregen. De gegevens zijn niet beschikbaar voor de selectie van kandidaten voor een project. De politie moet dus wel uitgaan van haar eigen bron.¹³

Het is de officieel gedocumenteerde criminaliteit die het vertrekpunt vormt van strafrechtelijke interventies. Misschien is dat ook wel de reden waarom deze interventies meestal in termen van de officieel gedocumenteerde criminaliteit worden geëvalueerd. Het merendeel van de effectstudies maakt gebruik van gegevens uit het JDS of het HKS. Kernprobleem bij het opzetten van effectstudies is het vinden van een geschikte controlegroep. Zonder goed vergelijkingsmateriaal kan de effectiviteit van de sanctie in kwestie niet worden vastgesteld. In Nederland vindt de toewijzing van delinquenten aan experimentele afdoeningen doorgaans plaats op grond van van te voren vastgestelde selectiecriteria en niet op basis van *random* toewijzing.¹⁴ Zolang

¹² Omdat men gebruik maakt van bestaande gegevens is het gebruik van officieel geregistreerd gegevens, wanneer men daarover kan beschikken, bovendien veel praktischer. Het JDS heeft ten opzichte van het HKS als voordeel dat het ook gegevens over de afdoening van de strafzaken bevat. Voor een overzicht van een discussie die over de betrouwbaarheid van de zelfrapportagemethode werd gevoerd in het *Tijdschrift voor Criminologie*, zie Swanborn (1996).

¹³ De auteurs zagen dit probleem natuurlijk ook. Om de politie van IJsselland te helpen bij de identificatie van Harde Kern-jongeren werkten Ferwerda en Beke samen met Klein Hofmeijer mee aan de ontwikkeling van een software-programma dat gebruikt maakt van HKS-gegevens. (Ferwerda e.a., 1994).

¹⁴ Bij random toewijzing wordt op basis van toeval bepaald met welke sanctie de gestraften te maken krijgen: de experimentele afdoening of de traditionele. Langs deze weg wordt gegarandeerd dat de experimentele groep niet systematisch

dat zo is, kan er van een controlegroep in de strikte zin van het woord geen sprake zijn en zal men genoeg moeten nemen met de best mogelijke vergelijkingsgroep. Maar zoals we in paragraaf 3.2 zagen, komt het nog al eens voor dat er, bijvoorbeeld op het punt van het strafrechtelijk verleden of de ernst van de gepleegde uitgangsdelicten, essentiële verschillen bestaan tussen de leden van de onderzoeksgroep en de leden van de vergelijkingsgroep. Om deze verschillen teniet te doen, kan men overgaan tot individuele matchingsprocedures of past men multi-variate analysetechnieken toe. Langs deze wegen kan de invloed van de verschillen tussen de deelnemers op de onderzoeksresultaten worden verminderd en kan een betere inschatting worden gemaakt van het speciaal preventieve effect van de interventie zelf. Een 100% zuivere schatting levert dit niet op, er kan namelijk alleen worden gecorrigeerd voor de verschillen tussen de onderzoeks- en de vergelijkingsgroep die men *gemeten* heeft. Onbekende, niet gemeten verschillen blijven buiten schot.

Niettemin is het werken met een 'quasi-experimentele' opzet en een 'non-equivalente controlegroep' nog altijd te verkiezen boven een onderzoeksdesign waaraan een vergelijkingsgroep totaal ontbreekt. Dit laatste komt echter wel voor. Vooral bij de evaluatie van kleinschalige, vaak experimentele interventieprojecten waarin de beleidsmakers vaak al na één, twee jaar willen weten of het project in kwestie een succes is, ontbreekt vaak de tijd en de gelegenheid om een controlegroep te formeren en wordt dus alleen van de projectdeelnemers de recidive nagegaan. Om de onderzoeksresultaten dan toch nog enig reliëf te geven wordt in dergelijke gevallen vaak verwezen naar ander recidive-onderzoek. Maar dat gebeurt niet altijd even zorgvuldig. Los van de inhoudelijke verschillen die tussen onderzoeksgroepen uit verschillende studies kunnen bestaan en waarvoor niet kan worden gecorrigeerd, mogen recidivepercentages uiteraard alleen direct met elkaar worden vergeleken indien zij op dezelfde wijze zijn vastgesteld. Soms echter worden recidivepercentages tegen elkaar afgezet die berusten op het gebruik van uiteenlopende gegevensbronnen of die zijn berekend over verschillende recidivetermijnen. En dan is de verwarring natuurlijk compleet.

afwijkt van de controlegroep. In landen als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk komt randomisatie van straffen wel voor, in Nederland niet. Ethische bezwaren en praktische problemen staan de toepassing ervan in de weg. Zo zou het onrechtvaardig zijn iemand willens en wetens uit te sluiten van iets waarvan je verwacht dat het een gunstige uitwerking op hem heeft. De vraag is echter of deze redenering opgaat; het onderzoek wordt immers juist uitgevoerd om er achter te komen of de interventie 'werkt'. Relevanter lijkt te zijn dat de experimentele afdoeningen in Nederland veelal op zo'n kleine schaal plaatsvinden dat alle mogelijk kandidaten voor de afdoening worden geselecteerd en er geen ruimte meer is om uit deze groep een controlegroep te formeren.

5 Conclusies en aanbevelingen

In het kader van het WODC-project de *Recidivemonitor* heeft in de loop van 1998 een literatuurstudie plaatsgevonden met als onderwerp het Nederlandse recidive-onderzoek. Meer dan 160 publicaties waarin direct of indirect verwezen wordt naar gegevens over hernieuwd crimineel gedrag, werden doorgenomen. Nagegaan is op welke specifieke terreinen er onderzoek is gedaan, op welke wijze het onderzoek werd uitgevoerd en welke resultaten dit in grote lijnen heeft opgeleverd.

De inventarisatie van de literatuur heeft een aantal zaken duidelijk gemaakt. Aan de hand van de volgende vier stellingen willen we het een en ander samenvatten.

Hoewel dit type onderzoek in verschillende varianten voorkomt, zijn de mogelijkheden tot het doen van recidive-onderzoek in Nederland onderbenut gebleven. Met name aan algemeen recidive-onderzoek is momenteel dringend behoefte.

Recidive-onderzoek is voor de criminologie van vitaal belang. Met behulp van recidivegegevens kunnen daderprofielen worden opgesteld, kunnen criminele carrières worden beschreven, kunnen voorspellingen worden gedaan over de aard en omvang van criminaliteit, kunnen hypothesen aangaande de oorzaken van crimineel gedrag worden getoetst en kan worden nagegaan of strafrechtelijke interventies vanuit het oogpunt van speciale preventie succesvol zijn. Van al deze mogelijkheden is in de achterliggende jaren gebruik gemaakt, maar van een duidelijke onderzoekstraditie die garant staat voor accumulatie en actualisering van kennis en inzichten is in Nederland geen sprake. Tekenend in dit verband is dat we op dit moment eigenlijk niet weten welk percentage van de nationale daderpopulatie recidiveert. Het laatste algemene recidive-onderzoek waaruit dit percentage naar voren kwam, dateert al weer van het begin van de jaren tachtig.

Het zou daarom zeer nuttig zijn om op korte termijn een studie te starten zoals eerder werd uitgevoerd door Van de Werff. Welk deel van de daders zijn 'bekenden van justitie'? Is hun aandeel in de criminaliteit ten opzichte van vroeger toegenomen of zijn er nu misschien meer mensen die aan de criminaliteit deelnemen? Dergelijke vragen kunnen alleen op basis van landelijk onderzoek worden beantwoord. Algemeen recidive-onderzoek verschaft echter op de eerste plaats inzicht in basale recidiveniveaus. Verwachtingen over de speciaal preventieve werking van bepaalde sanctiesoorten kunnen aan de hand van dit type onderzoek worden bijgesteld. En door het onderzoek op gezette tijden te herhalen houden we permanent in beeld welk effect het strafrechtelijk ingrijpen in grote lijnen sorteert. Net zoals het onderzoek ten aanzien van de ex-TBS-gestelden zou het algemene recidive-onderzoek dus op periodieke basis moeten worden uitgevoerd.

Het verloop van individuele criminele carrières valt niet te voorspellen op basis van eenvoudige kenmerken als leeftijd, sekse en de omvang van het strafrechtelijk verleden. Om een verklaring te vinden voor de ontwikkeling van criminele carrières zal men de 'diepte' in moeten, dat wil zeggen men zal factoren in het onderzoek moeten betrekken die een beeld geven van de individuele omstandigheden van de delinquenten in kwestie.

Algemeen recidive-onderzoek levert niet alleen een globaal beeld op van de recidiveniveaus behorende bij de verschillende sanctiesoorten, het materiaal dat men verzamelt kan ook worden gebruikt voor de bestudering van criminele carrières. De klassieke Nederlandse predictiestudies op dit terrein, waarin het plegen van hernieuwde criminaliteit werd gerelateerd aan groepskenmerken als geslacht, leeftijd, etniciteit en strafrechtelijk verleden, hebben niet de hoge correlaties opgeleverd die nodig zijn om nauwkeurige voorspellingen te doen over het verdere verloop van criminele carrières. Meer recente, longitudinale studies laten dan ook zien dat de eerste fasen van deze carrières grilliger verlopen dan op grond van de geaggregeerde leeftijd-criminaliteitscurve mag worden verwacht.

Betekent dit dat het verloop van individuele 'loopbanen in het kwaad' in essentie niet te voorspellen is? Niet per se, want recent Amerikaans onderzoek wijst juist op het bestaan van vroegkinderlijke determinanten van adolescent criminaliteit. Maar het betekent wel dat de carrières doorgaans veel complexer verlopen dan in de klassieke Nederlandse predictiestudies werd aangenomen. Het onderzoek van Weerman (1998) laat zien dat veranderingen in criminele betrokkenheid, dus de toename én afname van jeugdig delinquent gedrag, in elk geval voor een deel samenhangt met wijzigingen in leefomstandigheden die van invloed zijn op de individuele bindingen van de jongeren met maatschappij, gezin, vrienden en school of werk. Op microniveau zijn er dus wel degelijk aangrijpingspunten te vinden om criminele carrières om te buigen, af te remmen of te stoppen. Reden te meer om door middel van grondig recidive-onderzoek de ontwikkeling van crimineel gedrag op de voet te volgen en zo gedetailleerd mogelijk in kaart te brengen, niet alleen onder jeugdigen, maar evengoed onder volwassenen, allochtonen, meisjes, drugsverslaafden, of welke groep dan ook die om beleidsmatige redenen extra interessant is.

Veel aanwijzingen dat bepaalde strafrechtelijke interventies vanuit het oogpunt van speciale preventie te prefereren zijn boven andere, heeft het Nederlandse recidive-onderzoek tot dusver niet opgeleverd. Op het design van veel effectstudies valt echter veel aan te merken. Een finaal oordeel van de merites van specifieke afdoeningen vergt grootschaliger en beter gecontroleerd onderzoek.

Nieuwe alternatieven in de aanpak van daders hebben vooralsnog niet tot een substantiële vermindering van recidive geleid. De verschillen die zo hier en daar ten opzichte van de meer traditionele afdoeningen werden aangetroffen, lijken weliswaar in het voordeel van de nieuwe interventies uit te vallen, maar zijn over het algemeen klein of gelden slechts voor een selecte subgroep van de personen die met deze interventies te maken kregen. Veel effectstudies

hebben echter te lijden onder een te korte doorlooptijd. De onderzoeks aantallen blijven daardoor klein en er is vaak te weinig tijd verstreken om een goede recidivemeting te doen. Om een definitief oordeel te kunnen vellen over de effectiviteit van specifieke afdoeningen is grootschalig onderzoek nodig, met onderzoeksgroepen en recidivetermijnen van behoorlijke omvang.

Daarnaast is het bij het evaluatie-onderzoek van wezenlijk belang dat men weet te beschikken over goed vergelijkingsmateriaal. Zolang er in Nederland bij de selectie van kandidaten voor interventies geen sprake is van *random* toewijzing is het niet haalbaar strikt equivalente controlegroepen te formeren en zal men het moeten doen met de best mogelijke vergelijkingsgroep. Ook hier kan het doen van algemeen recidive-onderzoek echter dienstig zijn. Meer kennis over het 'autonome' verloop van criminele carrières leidt immers tot betere mogelijkheden om te corrigeren voor de verschillen die men bij specifieke studies tussen de onderzoeks- en vergelijkingsgroep aantreft. Bovendien levert het doen van algemeen recidive-onderzoek per sanctiesoort of dadergroep recidivecijfers op waar de resultaten van specifieke effectstudies tegen kunnen worden afgezet.

Het Nederlands recidive-onderzoek zou gebaat zijn bij meer eenvormigheid. Overeenstemming in de wijze waarop de verschillende aspecten van het recidivebegrip worden gemeten maakt het mogelijk om beter en meer stelselmatig onderzoek te doen.

De uitvoering van het huidige recidive-onderzoek loopt zeer uiteen. De meeste recidivestudies vinden op ad hoc basis plaats en maken gebruik van steeds andere operationalisering. Ook bij de onderzoeken van het WODC, verantwoordelijk voor ca. een derde van de besproken publicaties, is geen sprake van eenvormigheid. Er wordt uitgegaan van verschillende gegevensbronnen, uiteenlopende recidivetermijnen en diverse criteria en maten van recidive, waardoor de resultaten van het onderzoek niet goed vergelijkbaar zijn.

Een vaste onderzoeksmethodiek zou aan deze situatie een eind kunnen maken. Maar om tot een standaardaanpak voor het verzamelen en verwerken van recidivegegevens te komen zal eerst een aantal basale, methodologische kwesties moeten worden opgelost. Het gaat dan om vragen die ook na de exercitie door de Nederlandse onderzoeksliteratuur nog (goeddeels) onbeantwoord zijn, vragen als:

- In welke situatie kan het beste van een bepaalde *gegevensbron* gebruik gemaakt worden? Hoe verhouden de recidivebronnen die in Nederland beschikbaar zijn zich precies tot elkaar? Wat is hun feitelijke kwaliteit en praktische waarde?
- Welke *operationele definitie* van recidive is het meest correct? In welke situaties dient men uit te gaan van speciale recidive en hoe dient deze te worden opgevat? Zijn er situaties denkbaar waarin niet alleen nieuwe misdrijven maar ook nieuwe overtredingen tot recidive moeten worden gerekend?

- Welke *recidivetermijn(en)* moet men bij het recidive-onderzoek aanhouden? Zijn er überhaupt vaste follow up-periodes nodig? Welke technieken zijn er om voor (kleine) verschillen op dit punt te corrigeren?
- Welke *statistische modellen* zijn het meest geschikt voor de beschrijving van criminele carrières?
- Welke *maten* van recidive (prevalentie, frequentie, aard, ernst, duur en snelheid) moeten er bij de diverse typen recidive-onderzoek worden gebruikt? Welke analysetechnieken moeten daarbij worden toegepast? Kunnen de diverse maten worden gecombineerd tot een samengestelde recidivemaat?

Het zijn juist deze en andere vragen van methodologische aard die in de volgende fase van de *Recidivemonitor* centraal zullen staan. In het kader van dit project zullen de komende tijd op speciaal aangelegde testbestanden tal van analyses worden gedraaid. Door middel van deze proefanalyses, via aanvullend bronvergelijkend onderzoek en door analyse van de internationale literatuur, hopen we bovenstaande vragen te beantwoorden. Is dat eenmaal gebeurd dan kan het recidive-onderzoek van het WODC worden gestandaardiseerd en ligt de weg open voor de uitvoering van een samenhangend onderzoeksprogramma waarin uiteenlopende recidivestudies kunnen worden ondergebracht. In dit programma kan op termijn wellicht ook een plaats worden ingeruimd voor internationaal vergelijkend onderzoek. Kort geleden stelde de CDPC, de commissie van experts die zich bezighoudt met de samenstelling van een Europees bronnenboek op het vlak van de strafrechtspleging, nog vast dat er in Europa geen sprake is van vergelijkbaar recidive-onderzoek. Misschien kan de *Recidivemonitor* daartoe een aanzet geven.

Voordat er sprake is van *benchmarking* op Europees niveau zal echter eerst aandacht moeten worden besteed aan de verzameling van Nederlandse recidivegegevens. Een aspect daarvan dat nog niet aan de orde is geweest is de wijze waarop de gegevensbestanden worden opgebouwd. Hoewel het JDS zoals gezegd een geautomatiseerd administratiesysteem is, is het niet zo dat bij het gebruik deze bron de gegevens systeem ook automatisch beschikbaar zijn voor recidive-onderzoek. Na aanvraag van de justitiële documentatie moeten de ruwe gegevens met de hand worden ingevoerd. De opbouw van de recidivebestanden kost zo erg veel tijd. Door de toevoer van gegevens uit het JDS te automatiseren kan kostbare tijd worden bespaard en wordt het mogelijk om met (veel) grotere bestanden te werken. Zonder geautomatiseerde toevoer zal het doen van periodiek, landelijk onderzoek een zeer lastige opgave blijken. Eén reden waarom het onderzoek van Van der Werff niet vaker is herhaald is gelegen in de omvang en kosten van de invoerwerkzaamheden. Naast standaardisering van de onderzoekssystematiek is automatisering van de gegevensverzameling dus een noodzakelijke voorwaarde voor de verbetering van de kwaliteit van het Nederlandse recidive-onderzoek.¹⁵

¹⁵ Overigens zou het voor andere projecten van het WODC ook bijzonder nuttig zijn wanneer gegevens uit het JDS *on line* ter beschikking zouden worden

De beleidsaanbevelingen die voortvloeien uit de literatuurstudie van het Nederlandse recidive-onderzoek worden hieronder nog eens puntsgewijs opgesomd. Om te komen tot een betere benutting van de mogelijkheden op dit terrein, stellen we kort gezegd het volgende voor:

1. Besteed aandacht aan de automatisering van de toevoer van Justitiële Documentatie-gegevens naar het WODC. Alleen op basis van een geautomatiseerde bestandsopbouw kan er sprake zijn van grootschalig en systematisch recidive-onderzoek.
2. Ontplooï initiatieven om het Nederlandse recidive-onderzoek en dan met name de effectstudies, te standaardiseren. Zonder een eenvormige onderzoekssystematiek zijn de uitkomsten van de verschillende studies onderling niet vergelijkbaar en kunnen de resultaten niet op hun juiste waarde worden geschat.
3. Ga na welke mogelijkheden er zijn tot internationaal vergelijkende recidivestudies. Wellicht is de ontwikkeling van een standaard voor Nederlands recidive-onderzoek een initiatief dat op Europees niveau navolging kan krijgen.
4. Stel een programma voor recidive-onderzoek samen dat op zijn minst voorziet in de opzet van herhaald onderzoek op basis van een landelijke steekproef van personen. Het doen van periodiek, algemeen recidive-onderzoek verschaft een globaal inzicht in de effectiviteit van de verschillende soorten sancties, zorgt er voor dat onze kennis van basale recidiveniveaus aktueel blijft, genereert vergelijkingsmateriaal voor meer specifieke effectstudies en levert gegevens op voor de bestudering van de criminele carrières van uiteenlopende groepen justitiabelen.

gesteld. Te denken valt hier bijvoorbeeld aan het project 'Prognose Sanctiecapaciteit'. Het JDS bevat gegevens over onherroepelijke straffen. Bij het voorspellen van de benodigde sanctiecapaciteit zouden deze goed van pas komen.

Recidivism research in The Netherlands

Survey of Dutch research on reoffending

behaviour

In 1998 the WODC, the research institute of the Ministry of Justice, carried out a survey of Dutch literature on recidivism. More than 160 publications, most often research report and articles, were reviewed, all pertaining to data on reoffending criminals. Over the years Dutch recidivism data have been used in four different ways: in descriptive studies of particular types of offenders, in research on criminal careers, in etiological research and in evaluation studies, in which recidivism data form some sort of measure of the success of some kind of penal intervention.

The research on criminal careers has revealed that reoffending cannot be forecasted on the basis of simple group characteristics like gender, age or previous offending. The correlations that were found are too low to warrant any accurate prediction of who is likely to recidivate. Longitudinal research among minors has shown that patterns of self reported crime vary considerably with age. In one study only a minority of the interviewed youths reported a regular pattern of escalating, stable or diminishing criminal activity as they grew older. In another, the vicissitudes of criminal behavior could be attributed to changes in the strength of social bonds, viz. the attachments the adolescents have to family members, to school, to their peers and so on.

Dutch evaluation research on penal interventions has not yielded many indications that some interventions are superior than others in reducing recidivism. Most evaluation studies however, suffer from small sized research groups, a short observation period and the absence of a carefully balanced comparison group. Another characteristic of present-day recidivism research in the Netherlands is the great variety in the way the concept of recidivism is measured. In the cited publications the observation period for example, ranged from several months to more than six years. Some of the reviewed studies rely on self reported data, others on records of officially documented delinquency. Some focus on particular types of crime, others on all possible offences.

Final assessment of the relative effects of different penal measures awaits large scale research with a well-controlled design. First however, efforts should be taken to bring some uniformity into the measurement of recidivism. Only when studies are methodologically balanced their outcome can be compared. Standardization therefore, is a prerequisite for the improvement of Dutch recidivism research.

Bibliografie Nederlands Recidive-onderzoek

Onderstaande literatuurlijst bevat de gegevens van alle publicaties die in het kader van de literatuurstudie zijn doorgenomen. In de tekst van de notitie wordt slechts naar een deel daarvan verwezen.

Angenent, H.

Tehuisplaatsing en criminaliteit

Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 20, 1978, pp. 42-47

Anten, J., W. van der Heide

Gedrag en achtergrondkenmerken van gedetineerden in drie jeugdgevangenissen: de Corridor, Nieuw Vosseveld en de jeugdgevangenis te Zutphen

Den Haag, Ministerie van Justitie, 1989

Aron, U., R. Eshuis, V. Wijhuis

Aangifte loont; onderzoek naar de afhandeling van winkeldiefstallen door politie en justitie

Den Haag, WODC, 1997

Notitiereeks, nr. 1997/6

Baan, P.A.H.

Over de 'oorzaken' van het recidivisme

Tijdschrift voor Strafrecht, jrg. 64, nr. 4, 1955, pp. 314-331

Bartels A.A.J., J. Heiner, G. de Kruijff, N.W. Slot

Effecten van ambulante gedragstherapie aan 'delinquente' adolescenten; ook wel gedragstherapie I genoemd

Amsterdam, Paedologisch Instituut, 1977

Beijers, W.M.E.H., H. Hille, A.W. de Leng

Selectiviteit nader bekeken; een onderzoek naar de OM-afdoening van

strafzaken tegen verdachten behorende tot etnische minderheidsgroeperingen

Amsterdam, Vrije Universiteit, 1994

Beke, B.,M. Kleiman

De harde kern in beeld; jongeren en geweldscriminaliteit

Utrecht, SWP, 1993

Beke, B.M.W.A., H.B. Ferwerda, A. Ph. van Wijk, N.M. Gerritsen
De dunne draad tussen doorgaan en stoppen; allochtone jongeren en criminaliteit
 Arnhem, Advies en Onderzoeksgroep Beke, 1997

Bergeijk, G.A., W. Ovaa
Roofovervallen in Nederland 1968-1973
 Den Haag, WODC, 1975

Bergeijk, G.A., W. Ovaa
 Uitvoeringsaspecten van roofovervallen. In: R.W. Jongman, S.J. Steenstra, G.A. Bergeijk (red.), *Geweld in onze samenleving*
 Den Haag, Staatsuitgeverij, 1978, pp. 127-138

Berghuis, A.C.
De Sprang; evaluatie van een bijzonder regiem in een jeugdhuis van bewaring
 Den Haag, Staatsuitgeverij, 1981
 Onderzoek en Beleid, nr. 29

Beugeling, H.
Onderzoek vroeghulp
 Amsterdam, Raad voor de Kinderbescherming, 1988 (Ra 7170)

Blees, L.W., M. Brouwers
Taakstraffen voor minderjarigen; toepassing en uitvoering opnieuw belicht
 Deventer, Gouda Quint, 1996
 Onderzoek en Beleid, nr. 157

Blees, L.W., R. Aidala, B.S.J. Wartna
ERA Norgerhaven; eerste resultaten van een reïntegratieproject voor extra zorg behoevende gedetineerden
 Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1997
 K-reeks, nr. 50

Block, C.R., C. van der Werff
 Criminele loopbanen in Nederland
Justitiële Verkenningen, jrg. 14, nr. 4, 1988, pp. 37-52

Block, C.R., C. van der Werff
Initiation and continuation of a criminal career; who are the most active and dangerous offenders in the Netherlands?
 Deventer, Gouda Quint, 1991
 Onderzoek en Beleid, nr. 105

Block, C.R., C. van der Werff
Recidivism and gender in the Netherlands
 Den Haag, WODC, 1992

Boendermaker, L.

Eind goed, al goed? De leefsituatie van jongeren een jaar na vertrek uit een justitiële behandelinrichting

Deventer, Gouda Quint, 1998

Onderzoek en beleid, nr. 167

Boer, A.P. de

Partnerdoding; een empirisch forensisch-psychiatrisch onderzoek

Deventer, Gouda Quint, 1990

Bol, M.W., J.J. Overwater

Recidive van dienstverleners; in het strafrecht voor volwassenen

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1986

Onderzoek en Beleid, nr. 73

Bol, M.W.

Gedragbeïnvloeding door strafrechtelijk ingrijpen; een literatuurstudie

Deventer, Gouda Quint, 1995

Onderzoek en Beleid, nr. 140

Bosman, S., A. Elshof

Vrouwen in de TBS: een ongekende situatie; rapport van de werkgroep 'Vrouwen in Oldenkotte' over specifieke aspecten voor vrouwen bij de tenuitvoerlegging van de maatregel TBS

Rekken, Oldenkotte, 1997

Bovens, R.

Evaluatie van het Alcohol Verkeer Project Drenthe

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1987

Bovens, R.H.L.M.

Rijders onder invloed beïnvloed; onderzoek naar het effect van cursussen alcohol en verkeer

Groningen, Wolters Noordhoff, 1991

Bovens, R., H. Timmerman

Eindrapport follow up-onderzoek project preventie alcohol gerelateerde delicten

Assen, Begeleidingscommissie PAD-project, 1992

Brouwers M., P. van der Laan

Criminele carrières van autochtone en allochtone jongeren; een cijfermatige verkenning op grond van een selectie uit bestaande gegevens

Den Haag, WODC, 1997

Bruinsma, F.

De jeugdige zedendelinquent; diagnostiek, rapportage en hulpverlening

Utrecht, SWP, 1996

Buikhuisen, W.

Strafmaat en recidive. In: W. Buikhuisen (red.), *Alcohol en verkeer*
Meppel, Boom, 1968, pp. 143-154

Buikhuisen, W., Jac. van Weringh

Voorspellen van recidive. In: W. Buikhuisen (red.), *Alcohol en Verkeer*
Meppel, Boom, 1968, pp. 121-142

Buikhuisen, W., R.W. Jongman

Typen jeugd-delinquenten: een empirisch onderzoek
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 10, nr. 1, 1968, pp. 105-120

Buikhuisen, W., D.W. Steenhuis

*The effectiveness of penal sanctions as an instrument to combat recidivism
among subjects convicted for drunken driving*
Groningen, Rijksuniversiteit, Criminologisch Instituut, 1972

Buikhuisen, W., F.P.H. Dijksterhuis

The special prevention effect of a prison for drunken drivers
Groningen, Rijksuniversiteit, Criminologisch Instituut, 1973

Buikhuisen, W., H. A. Hoekstra

Factors related to recidivism
British Journal of Criminology, jrg. 14, nr. 1, 1974, pp. 63-69

Buikhuisen, W., B.W.G.P. Meijs

*A psychosocial approach to recidivism; an application of a latent variable
causal modeling technique*
Leiden, Rijksuniversiteit, 1981

Buikhuisen, W.

Strafgevoeligheid, socialiseerbaarheid en de weg naar chronische
criminaliteit
Justitiële verkenningen, jrg. 14, nr. 4, 1988, pp. 53-77

**Buikhuisen, W., J.G.P. Lachman, C. van der Plas-Korenhoff, E.H.M.
Eurelings-Bontekoe, E. Weber, M. Buikhuisen, K. Host, J. Pijning en R.Q.G.L.
Han**

Op zoek naar de grondstructuur van de chronische regelovertreder
Leiden, Rijksuniversiteit, Criminologisch Instituut, 1989

Bunt, H.G. van de

Criminele carrières en selectieve onschadelijkmaking
Justitiële verkenningen, jrg. 14, nr. 4, 1988, pp. 78-99

Bunt, H.G. van der

Criminele carrières
Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 33, nr. 4, 1991, pp. 371-374

Bunt, H.G. van de, W.M.E.H. Beijers, Y.M. Eising

Overvallers in Amsterdam Zuidoost; analyse van een dadergroep
Amsterdam, Vrije Universiteit, 1993

Bunt, S., H.G.D. Breukelaar

Slachtoffer in Beeld; inzicht en recidive bij jonge delinquenten
Amsterdam, Vrije Universiteit, 1991

Bijleveld, C.J.H., A. Mooijaart, M. Brouwers, I. Loewenthal

Over modellen voor de analyse van spreiding van recidive over tijd, type delict en dadergroepen
Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 40, nr. 4, 1998

Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme

Evaluatie Voetbalseizoen 1988/1989
Utrecht, Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme, 1989

Centrum Maliebaan

3 Jaar GAVO; terugblik
Utrecht, Centrum Maliebaan, 1997

Cnoop Koopmans, A.J.

Gedragsbeïnvloeding, door middel van een strafvonnis (speciale preventie)
Proces, jrg. 53, nr. 9, 1974, pp. 203-207

D'Anjou, L.J.M., G. de Jonge, J.J. van der Kaaden

Effectiviteit van sancties; een overzicht van het onderzoek naar generale en speciale preventie
Den Haag, WODC, 1975

Dijk, M.D. van

Het follow up-onderzoek eerstveroordeelden 1947; een evaluerend onderzoek
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 13, nr. 2, 1971, pp. 84-103

Dijk, van, van Soomeren, en Partners, J.E. Bruinink, E.P. Lagendijk

Aanpak stelselmatige daders in Dordrecht: een stok achter de deur!
Inzoomstudie in het kader van het evaluatie-onderzoek 'Buurtbeheer en criminaliteitspreventie'
Amsterdam, Van Dijk, Someren en partners, 1994

Dijk van, Someren en partners, C.A. van 't Hof, E.P. Lagendijk

Eindrapport evaluatie project Werkstart
Amsterdam, Van Dijk, Someren en partners, 1995

Dijksterhuis, F.H.P.

De gevangenis Bankbos
Documentatieblad, jrg. 17, 1973, pp. 366-370

Dijkstra, M.

*Ervaringen van dienstverleners in het arrondissement Breda (1988);
samenvatting van het onderzoek*
Deventer, Gouda Quint, 1990
NFR Publikatie, nr. 4

Docter-Schamhardt, B.J.W., M. Grapendaal, N. M. Mertens

Meisjes en criminaliteit. Zijn meisjes in de wieg gelegd voor een criminele carrière?
Justitiële verkenningen, jrg. 24, nr. 6, 1998, pp. 82-96

Donker, A.G., D.J. Hessing, J.A. Michon

Biopsychologie van Antisociaal Gedrag. In: Koppen, P.J. van, D.J. Hessing, H.F.M. Crombag (red.), *Het hart van de zaak; psychologie van het recht*
Deventer, Gouda Quint, 1997, pp. 123-148

Duipmans, D.

Preventie of pretentie? De effecten op recidive van een preventieproject in de provincie Groningen
Amsterdam, Thesis Publishers, 1993

Duipmans, D.

In beeld gebracht; gebruik, beeld en effecten van de cursus 'slachtoffer in beeld' als taakstraf voor minderjarigen
Drachten, Bureau Duipmans, 1996

Emmerik, J.L. van

25 jaar van der Hoeven kliniek; de patiëntenpopulatie van de dr. Henri van der Hoevenkliniek in de periode 1955-1977: achtergronden, afloop van de behandeling en recidive
Den Haag, Ministerie van Justitie, 1981

Emmerik, J.L. van

Terbeschikkinggesteld; verslag van een follow-up onderzoek bij ex-patiënten van de Dr. Henri van der Hoeven Kliniek
Den Haag, Staatsuitgeverij, 1982
Onderzoek en Beleid, nr. 28

Emmerik, J.L. van

TBR en Recidive; een beschrijving van te beschikking gestelden van wie de maatregel is beëindigd in de periode 1974-1979
Den Haag, Staatsuitgeverij, 1985
Onderzoek en Beleid, nr. 61

Emmerik, J.L. van, M. Brouwers

Ter beschikking gestelde seksuele delinquenten; I: enkele kwantitatieve gegevens over hun deliktgedrag
Tijdschrift voor Criminologie, nr. 3, 1989, pp. 215-228

Emmerik, J.L. van

Tbs en recidive; een vervolgstudie naar de recidive van ter beschikking gestelden van wie de maatregel is beëindigd in de periode 1979-1983

Deventer, Gouda Quint, 1989

Onderzoek en Beleid, nr. 95

Emmerik, J.L. van

Het delictgedrag van ter beschikking gestelde seksuele delinquenten; enkele kwantitatieve gegevens

Justitiële verkenningen, jrg. 15, nr. 9, 1989, pp. 20-33

Emmerik, J.L. van, M. Brouwers

Ter beschikking gestelde seksuele delinquenten; II: delictgevaarlijkheid, diagnostische kenmerken, behandelingsvooruitzichten en recidive tijdens de tenuitvoerlegging

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 3, 1990, pp. 190-211

Endstra, K., J. Evers

Resultaten van het evaluatieonderzoek naar de cursus 'Dader in Beeld'

Alkmaar, Reclassering Alkmaar, 1993

Eshof, P. van den, A.W.M. van de Heijden

Tienduizend overvallen; beschrijving van de overvallen sinds 1980

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 32, nr. 2, 1990, pp. 56-66

Essers, A.A.M., P.H. van der Laan

De deelnemers aan de cursus 'Slachtoffer in beeld'; een intensief dagprogramma voor jeugdige en jongvolwassen delinquenten

Den Haag, WODC, 1990

Essers, A.A.M., P. van der Laan, P.N. van der Veer

Cashba; een intensief dagprogramma voor jeugdige en jongvolwassen delinquenten

Deventer, Gouda Quint, 1995

Onderzoek en Beleid, nr. 145

Ferwerda, H.

Watjes en ratjes; een longitudinaal onderzoek naar het verband tuseen maatschappelijke kwetsbaarheid en jeugdcriminaliteit

Groningen, Rijksuniversiteit, 1992

Geschriften van de juridische faculteit, nr. 5

Ferwerda, H.B.

Criminele carrières van jongens; drijfveren en remmen

Tijdschrift voor Jeugdonderzoek, jrg. 6, nr. 1, 1993, pp. 2-12

Ferwerda, H., B. Beke, E. Klein Hofmeijer

Software-pakket brengt harde kern in beeld; doelgroep voor een alternatieve aanpak

Algemeen Politieblad, jrg. 143, nr. 18, 1994, pp. 14-15

Ferwerda, H., P. Versteegh, B. Beke

De harde kern van jeugdige criminelen

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 2, 1995, pp. 138-152

Fiselier, J.P.S.

De betekenis van het open gesticht voor de recidive

Documentatieblad, jrg. 14, 1970, pp. 12-18

Fiselier, J., J. Smits

Patronen van recidive

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 3, 1991, pp. 279-294

Franken, H

Vervolgingsbeleid; een jurimetrisch onderzoek betreffende het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie inzake artikel 26 Wegenverkeerswet

Arnhem, Gouda Quint/Brouwer en zoon, 1973

Gerrits, R.

Hopeloos of hulpeloos? Marokkaanse probleemjongens in discussie

Den Haag, Gemeentepolitie Den Haag, 1991 (Ra 8152)

Gils, M.R. van

Nieuwersluis; een studie van de niet aangepaste militair

Meppel, Boom, 1963

Gils, M.R. van

Het prediktieonderzoek in de criminologie

Nederlands Tijdschrift voor het Strafrecht, jrg. 73, nr. 3, 1964, pp. 130-142

Gils, M.R. van

Ontwikkelingen in het kriminologisch predictie-onderzoek

Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 6, nr. 4, 1964, pp. 104-113

Groen, H.

Preventie jeugcriminaliteit; eindanalyse van het interventieproject Hellend Pad in Haarlem

Amsterdam, Bureau Toegepast Jeugdonderzoek, 1997

Gruter, P., P. Kruize

Tussen geldgebrek en tijdverdrijf; jonge overvallers in de Haaglanden

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 37, nr. 3, 1995, pp. 257-272

Hemmel, J.J.

De Officier van Justitie als voorspeller van crimineel gedrag; een onderzoek bij preventief gedetineerden

Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 14, 1972, pp. 57-68

Hesseling, R., J. de Waard

Korter (en vaker) is beter; een pleidooi voor een alternatieve vorm van selectieve insluiting

Samenleving en Criminaliteit, jrg. 9, nr. 3, 1995, pp. 27-30

Hessing, D.J., P.J. van Koppen

Straffen. In: Koppen, P.J., D.J. Hessing, H.F.M. Crombag (red.), *Het hart van de zaak; psychologie van het recht*

Deventer, Gouda Quint, 1997, pp. 639-653

Heuvel, G.A.A.J. van den

Recidive en criminele politiek. In: Koppen P.J. van en H.F.M. Crombag (red.): *De menselijke factor; psychologie voor juristen*

Arnhem, Gouda Quint, 1991

Hezewijk, R. van, L. Gunther Moor

Criminaliteit als sociaal conflict; een exploratief onderzoek naar de afhandeling van eenvoudige diefstal en te lage aangifte van inkomsten belastinglatere aangiften van inkomstenbelasting

Nijmegen, Katholieke Universiteit, Criminologisch Instituut, 1983

Horjus, B.

In het zweet voor de coole boys; het effect van justitiële opvanginrichtingen met een uiteenlopende methodiek op delinquente jongens in het JOC en het Nieuwe Lloyd

Utrecht Rijksuniversiteit, Faculteit Sociale Wetenschappen, 1995

Houwink, R.H.

Gedrag en recidive

Proces, jrg. 51, nr. 2, 1972, pp. 63-68

Instituut Jeugd en Welzijn

Eindevaluatie Nieuwe Perspectieven Amsterdam-West/Nieuw-West

Amsterdam, Vrije Universiteit, 1997 (Ser92641.I)

Intraval

Harddrugs en criminaliteit in Rotterdam

Groningen, Stichting Intraval, 1989

Jessen, J.L.

Behandelingsresultaten in de Van der Hoeven-kliniek

Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 11, 1969, pp. 173-182

Jong, W. de, F. Steijlen, K. Masson

Hoe doe je je ding; Antilliaanse jongeren en criminaliteit in de politieregio Rotterdam-Rijnmond
Delft, Eburon, 1997

Jongman, R.W., R. Effendi

Effekt van het voorwaardelijk sepot op de recidive
Proces, jrg. 52, nr. 12, 1973, pp. 278-281

Jongman, R.W., D.W. Steenhuis

Sociale gevolgen van voorlopige hechtenis
Groningen, Rijksuniversiteit, Criminologisch Instituut, 1975

Jongman, R., N. de Jong

Tehuisplaatsing als criminogene factor
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 18, 1976, pp. 29-38

Junger, M.

Delinquency and ethnicity; an investigation on social factors relating to delinquency among Moroccan, Turkish, Surinamese and Dutch boys
Deventer, Kluwer, 1990

Junger-Tas, J.

Sociale integratie van jeugddelinkwenten in een ontwikkelingsperspectief
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 15, 1973, pp. 4-24

Junger-Tas, J.

Criminaliteit en leeftijd
Justitiële verkenningen, jrg. 18, nr. 3, 1992, pp. 66-89

Kamstra, O.W.M., Ed. Leuw

Onderzoek naar het effect van het optreden van de officier van Justitie op het recidivepatroon bij strafrechtelijk minderjarigen
Amsterdam, Criminologisch Instituut Bonger (UvA), 1975

Kleiman, W.M., G.J. Terlouw

Kiezen voor een kans; evaluatie van harde-kernprojecten
Deventer, Gouda Quint, 1997
Onderzoek en Beleid, nr. 166

Knipscheer, C.P.M.

Straflijsten-analyse. Evaluatie van een onderzoek van Prof. W. Buikhuisen en R.W. Jongman en een toepassing van een markov keten-analyse
Tilburg, doctoraalscriptie, 1970

Kommer, M.M.

De analyse van recidivepatronen; een methodisch-technische verkenning
Leiden/Den Haag, Sociologisch Instituut Leiden/WODC, 1987
(doctoraalscriptie)

Kommer, M.M.

Recidive van heroïneverslaafden
Justitiële verkenningen, jrg. 13, nr. 3, 1987, pp. 67- 79

Kommer, M.M.

Criminele carrières - van inhoudelijk concept tot analytisch instrument
Justitiële verkenningen, jrg. 14, nr. 4, 1988, pp. 7-36

Koolen, L.J.M., C.J. Wiebrens, E.A.I.M. van den Berg

Geschied of niet geschikt? Een evaluatie van de Lik-op-Stuk-experimenten
Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1989
K-reeks, nr. 1

Koppen, P.J. van

Het leven van een crimineel gaat niet over rozen; het voorkomen van georganiseerde misdaad
Advocatenblad, jrg. 78, nr. 7, 1998, pp. 365-368

Korte, B.E.M. en A. van Sluis

Criminaliteit onder autochtone en allochtone jongeren in Den Haag
Tijdschrift voor Criminologie, nr. 2, 1991, pp. 101-114

Kroese, G.J., R.H.J.M. Staring

Prestige, professie en wanhoop; een onderzoek onder gedetineerde overvallers
Deventer, Gouda Quint, 1993
Onderzoek en Beleid, nr. 124

Kruissink, M. m.m.v. C. Verwers

Afhandeling van winkeldiefstal via de Halt-procedure; evaluatie van een Rotterdams experiment
Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1991
K-reeks, nr. 18

Laan, P.H. van der, A.A.M. Essers

De Kwartaalcursus en recidive; een onderzoek naar de effecten van het experiment Kwartaalcursus
Deventer, Gouda Quint, 1990
Onderzoek en Beleid, nr. 99

Laan, P.H. van der

Experimenteren met alternatieve sancties voor jeugdigen
Deventer, Gouda Quint, 1991

Laan, P.H. van der

*Enkele karakteristieken van de jeugdcriminaliteit in Nederland; lezing
werkconferentie 'Opvoeding en criminaliteitspreventie'*

Den Haag, WODC, 1997

Leuw, Ed., M. Brouwers

Evaluatie van de Alcohol Verkeer Cursussen

Deventer, Gouda Quint, 1992

Onderzoek en Beleid, nr. 121

Leuw, Ed., M. Brouwers

AVC-Proloog; een effectevaluatie

Den Haag, Ministerie van Justitie, 1995

WODC, nr. K37

Leuw, Ed.

Recidive na ontslag uit tbs

Deventer, Gouda Quint, 1995

Onderzoek en Beleid, nr. 141

Linden, B. van der

*Regiem en recidive; een onderzoek naar het effect van twee verschillende
regiems op de recidive van middellang-gestraften*

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1978

Onderzoek en Beleid, nr. 3

Linden, B. van der

Middellanggestraften; een vergelijking van twee gevangenisregiems

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1981

Onderzoek en Beleid, nr. 27

Loeber R.

Ontwikkelingspaden naar ernstige jeugddelinquentie

Justitiële verkenningen, jrg. 24, nr. 6, 1998, pp.8-25

Markus, J.

*Doen ze het of doen ze het niet? Recidivisme bij jonge mannelijke delinquenten;
een prospectief onderzoek*

Enschede, CopyPrint, 1995

Mertens, N., M. Grapendaal, B.J.W. Docter-Schamhardt

Meisjescriminaliteit in Nederland

Den Haag, Ministerie van Justitie, 1998

Onderzoek en Beleid, nr. 169

Moerings, M.

Overvolle Amerikaanse gevangenissen: oorzaken en antwoorden

Delikt en Delinkwent, jrg. 17, nr. 1, 1987, pp. 16-35

Moerings, M.

De gevangenis uit, de maatschappij in; de gevangenis en haar betekenis voor de sociale kontakten van ex-gedetineerden
Amsterdam, P.E.T, 1977

Moerings, M.

Gevangenisstraf: selectieve onschadelijkmaking, meer dan vergelding. In: W. de Haan, R. Verpalen (red.), *Bezeten van de bajes. Strafrechtelijk klimaat en gevangeniswezen in een zorgzame samenleving*
Amsterdam, Papieren Tijger, 1989, pp. 75-82

Nagel, W.H.

Het voorspellen van crimineel gedrag
Den Haag, Staatsuitgeverij, 1965

Nijboer, J.A.

Opleiding tijdens detentie en recidive
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 13, nr. 4, 1971, pp. 211-220

Nijboer, J.A.

Voorspellen van Recidive; een onderzoek naar de voorspelbaarheid van herhaling van crimineel gedrag bij ernstige gevallen van criminaliteit
Assen, v. Gorcum, 1975

Nijboer, J.A.

Delinquentie en dwang; ontwikkeling van delinquent gedrag bij leerlingen van het voortgezet onderwijs
Groningen, Rijksuniversiteit, 1997

Onderzoek en Statistiek

Criminaliteit en Antilliaanse jongeren: feit en fictie
Amsterdam, Onderzoek en Statistiek, 1993

Otter, P. den

Eindrapport evaluatie-onderzoek projekt preventie alcoholgerelateerde delikten
Groningen, Onderzoekscentrum voor Criminologie en Jeugdcriminologie,
1991

Rossum, J.W.G. van

Karrièrè in een delinkwente groep; oorzaak en ontwikkeling
Nijmegen, Sociologisch Instituut, 1989

Rütenfrans, C.J.C., G.J. Terlouw

Delinquentie, sociale controle en 'life events'; eerste resultaten van een longitudinaal onderzoek
Deventer, Gouda Quint, 1994
Onderzoek en Beleid, nr. 131

Scholten, Th. W.

Officieren van Justitie en reclasseringsmedewerkers als voorspellers van specifieke recidive

Nederlands Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 14, 1972, pp. 259-269

Slis, E.J., C.A.M. Boosten

Alcohol en Geweld Project; effect-evaluatie

Enschede, Informatie en Onderzoek, 1995

Sluis, A. van, m.m.v. E.Juffermans, B. van Eck

Verslag van een dossieronderzoek m.b.t. jongeren met contacten met bureau Jeugdzaken van het Haagse korps

Den Haag, Gemeentepolitie Den Haag, 1990

Smulders, M.C., G.M. Schippers

Profiel van de veroordeelde rijder onder invloed

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 3, 1993, pp. 244-251

Snel, G.

Reklasseringsonderzoek deel IV; 'Recidive'

Amsterdam, Criminologisch Instituut der Vrije Universiteit, 1975

Sociografische dienst

Sociale achtergronden van minderjarige verdachten bij de kinderpolitie Breda; onderzoek bij een hulpverleningsproject

Breda, Gemeente Breda, 1985

Soenveld, B.

Aanzienlijke vermindering van risicovol drink- en rijgedrag; effecten van het Alcohol Verkeer Project in Drenthe

Tijdschrift Gezondheidsvoorlichting, jrg. 5, nr. 5, 1988, pp. 12-13

Spaans, E.C., L. Doornheim

Evaluatie-onderzoek jeugdreclassering: de effectmeting

Deventer, Gouda Quint, 1991

Onderzoek en Beleid, nr. 112

Spaans, E., en K. Reurslag

Varen als alternatieve afdoening; evaluatie van het Almelose vaar-leerwerkproject op zeilschip de Tukker

Den Haag, WODC, 1994

Spaans, E.C.

Appels en peren; een onderzoek naar de recidive van dienstverleners en kortgestraften

Deventer, Gouda Quint, 1994

Onderzoek en Beleid, nr. 130

Spaans, E.C.

De Jeugdwerkinrichting binnenstebuiten gekeerd; onderzoek naar de resultaten van de Jeugdwerkinrichting en het project Binnenste Buiten

Deventer, Gouda Quint, 1997

Onderzoek en Beleid, nr. 161

Sprinkhuizen, F.J.P., C.H.M. Oosterwijk

Jeugdige delictplegers in de regio Haaglanden; profiel-analyse

Den Haag, Politie Haaglanden, 1996

Steeg, M. van der, E. Niemeijer

Leren (en) werken als straf. Evaluatie van het experiment de leerwerkstraf

Amsterdam, Vrije Universiteit, 1996

Publicatiereeks van de vakgroep criminologie, nr. 1

Steenhuis, D. W.

Rijden onder invloed; een onderzoek naar de relatie tussen strafmaat en recidive

Assen, van Gorcum, 1972

Stichting Reclassering Oost-Brabant

Evaluatie-verslag Arbeidstoeleiding/Werkervaring in het werkgebied Helmond en omgeving over de periode 1990 t/m 1992

Den Bosch, Stichting Reclassering Oost-Brabant, 1992

Swanborn, P.G.

Argumenten en misverstanden rondom de kwaliteit van self-report data

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 38, nr. 3, 1996, pp. 284-289

Swierstra, K

Drugscarrières. Van crimineel tot conventioneel

Groningen, Rijksuniversiteit, 1990

Terlouw, G.J., C.J.C. Rütenfrans

Life events, social control, and delinquency. A study among juveniles and young adults

Den Haag, WODC, 1993

Tuinier, S.

De psychiater en de wildeman; een veldstudie over de relatie psychiatrisch syndroom en criminaliteit

Amsterdam, Duphar, 1989

Valk, P. van de, P.J. Linckens

Voetbalvandalen: hun contacten met politie en justitie

Tijdschrift voor Criminologie, nr. 4, 1988, pp. 313-320

Veldhuis, W.

Na het zitten buiten staan; 't Nieuwe Lloyd

Amsterdam, Hervormde Stichting Jeugd en Jongerenwerk, 1991 (Ra 8237)

Verhagen, M.F.M., M.W.G. Philipse

Het voorspellen van het risico van delicttherhaling in de TBS

Tijdschrift voor Psychiatrie, jrg. 37, nr. 7, 1995, pp. 537-550

Wartna, B.S.J., R. Aidala

De vakopleidingen van hvb Havenstraat; resultaten in termen van werk en recidive

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1995

K-reeks, nr. 36

Wartna, B.S.J.

Dagdetentie en recidive; een vervolgstudie naar de resultaten van het experiment in Rotterdam

Den Haag, WODC, 1995

Wartna, B.S.J., R. Aidala, P.N. van der Veer

RETour Helmond; resultaten van een nieuw reïntegratieproject voor gedetineerden

Den Haag, Ministerie van Justitie, WODC, 1996

K-reeks, nr. 47

Weerman, F.M.

Het belang van bindingen. De bindingstheorie als verklaring van verschillen en veranderingen in delinquent gedrag

Groningen, Rijksuniversiteit, 1989

Weerman, F.M.

De relatie tussen bindingen en delinquent gedrag onderzocht; een verslag van de eerste ronde van een onderzoek naar de ontwikkeling van bindingen bij delinquente en niet-delinquente jongens

Groningen, Rijksuniversiteit, 1995

Werff, C. van der

Straftoemeting overtreders artikel 26 der WVV voor zover motorrijtuigbestuurders en hun recidive

Den Haag, WODC, 1971

Werff, C. van der

Snelheid van berechting en recidive

Den Haag, WODC, 1974

Werff, C. van der

Individuele gratieverlening in misdrijfzaken en recidive

Den Haag, WODC, 1976

Werff, C. van der

Recidivisme en speciaal preventief effect

Den Haag, WODC, 1978

Werff, C. van der

Speciale preventie; een penologisch onderzoek

Den Haag, Ministerie van Justitie, 1979

Werff, C. van der

Recidive 1977; recidivecijfers van in 1977 wegens misdrijf veroordeelden en niet-vervolgden

Den Haag, Staatsuitgeverij, 1986

Onderzoek en Beleid, nr. 67

Werkgroep Justitie-Banken

Vervolgrapport overvallencriminaliteit

Den Haag, Parket van de Procureur-Generaal, 1991

Wijngaarden, J. van, F. Boerman

Criminaliteit in Nijmegen. Een beschrijving van aard, omvang en spreiding van criminaliteit, met speciale aandacht voor berovingen

Amsterdam, Vrije Universiteit, 1997

Publicatierreeks van de vakgroep criminologie, nr. 5

Winter-de Bree, A.

De vrouw en artikel 30 Wegenverkeerswet

Amsterdam, 1975

Wolde, A.C. ten, D.W. Opendijk

Elf jaar intensieve zorg geëvalueerd

Sancties, nr. 5, 1992, pp. 289-302

Zwanenburg, M.A.

Prediction in criminology

Nijmegen, Dekker en van de Vegt, 1977

Aanvullend geraadpleegde literatuur

Blumstein A., J. Cohen, J.A. Roth, C.A. Visher
Criminal careers and 'career criminals'; vol. I en II
Washington, National Academy Press, 1986

Farrington, D.P., H.N. Snyder, T.A. Finnegan
Specialization in Juvenile Court Careers
Criminology, vol. 26, 1988, pp. 461-487

Hirschi T., M.R. Gottfredson
Age and the explanation of crime
American Journal of Sociology, vol. 91, no, 3, 1983, pp. 553-584

Maltz M.
Recidivism
New York, Academic Press, 1984

Nagel W.H.
De funkties van de vrijheidstraf
Alphen a/d Rijn, Samson Uitgeverij, 1977